

Universell utforming av feltbasert undervisning

En praktisk håndbok

Marie A. van der Kloet og Ellen Lien, Universitetet i Bergen

Introduksjon

Denne håndboken er ment for lærere som planlegger og leder feltpasert undervisning og studieveiledere som bidrar i dette arbeidet. Håndboken inneholder strategier, drøftingsspørsmål og anbefalinger for hvordan man kan styrke tilgjengeligheten ved å anvende prinsippene for universell utforming av læring (UDL) på feltpasert undervisning. Den tar for seg praksis og tilnærminger som er relevante for alle studenter. Den er ikke ment som en ressurs for

hvordan man kan tilby individuell tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse.

Formålet med universell utforming av læring er å forbedre tilgjengeligheten for

alle studenter og å implementere metoder som reduserer barrierer (noe som igjen kan redusere behovet for enkelte typer individuell tilrettelegging). Vi tar til orde for bruk av UDL-prinsipper i feltpasert undervisning og å tilby ressurser og spisskompetanse innen individuell tilrettelegging som kan være nødvendig for enkelte studenter.

I Norge ligger andelen studenter med en funksjonsnedsettelse på 31 % mens andelen studenter som har en funksjonsnedsettelse

som begrenser studiene, ligger på 21 %, ifølge den europeiske spørreundersøkelsen Eurostudent 2024 (Statistisk sentralbyrå, 2024).

Denne håndboken er en støtte for lærere som sammen med kolleger, institutt og institusjon tar på seg ansvaret for å gjøre undervisningen tilgjengelig. Håndboken fokuserer på fremgangsmåter som enkeltlærere og grupper av lærere kan benytte seg av for å styrke

tilgjengeligheten. Den er ikke ment å ta for seg det større arbeidet som må gjøres på institusjonsnivå for å forbedre tilgjengeligheten i undervisningen.

Håndboken er bygget opp slik at hvert kapittel begynner med

våre viktigste anbefalinger og typiske barrierer, etterfulgt av mer detaljerte anbefalinger, fremgangsmåter og spørsmål.

Takk til HK-DIR og UiB for støtten til prosjektet, og en stor takk til alle studenter og ansatte som har bidratt til prosjektet. En ekstra stor takk til Ragnhild Gya og Gillian M. Damerell som har hjulpet oss med diskusjon og skriving.

Du kan lese mer om prosjektet i slutten av denne håndboken.

**«Hver femte student har en funksjonsnedsettelse som er begrensende i studiene»
Statistisk sentralbyrå**

Marie A. van der Kloet
Ellen Lien

Håndbok i universell utforming av feltbasert undervisning

Introduksjon	3
Det store bildet: 11 anbefalinger å begynne med	6
Planlegging.....	7
Viktigste anbefalinger	7
Typiske barrierer	8
Planlegging: les mer.....	8
Universell utforming av feltbasert læring.....	8
Hverdagsbehov	10
Beredskapsplanlegging.....	16
Spør om helse og funksjonsnedsettelse.....	18
Når tilgjengelighet er vanskelig eller umulig.....	21
Gruppearbeid, fritid og alenetid.....	22
Samarbeid med kolleger: drøftingsspørsmål	26
På stedet	27
Viktigste anbefalinger	27
Typiske barrierer	28
På stedet: les mer	28
Rutiner.....	29
Endrede forhold	30
Etter den feltbaserte undervisningen	32
Samarbeid med kolleger: drøftingsspørsmål	33
Kommunikasjon	34
Viktigste anbefalinger	34
Typiske barrierer.....	35

Kommunikasjon: les mer	35
Kommunikasjon mellom undervisere og studenter	35
Kommunikasjon underviserne imellom	36
Kommunikasjon mellom undervisere og studieveiledere.....	36
Konflikter	38
Viktigste anbefalinger	38
Typiske barrierer	39
Konflikter: les mer	39
Konflikt mellom studenter	39
Konflikt mellom underviser og student	40
Konflikt mellom ansatte	40
Mer om prosjektet.....	41
Hvorfor skal vi fokusere spesielt på feltbasert undervisning og læring?	41
Hvordan ble prosjektet gjennomført?	42
Universell utforming av læring og individuell tilrettelegging	43
Hva er universell utforming?.....	43
Verdigrunnlag, rettslig grunnlag og bakgrunn	43
Forskning på inkludering og tilgjengelighet i feltbasert undervisning.....	44
Barrierer for læring i feltbasert undervisning.....	44
Inkluderende og tilgjengelig feltbasert undervisning.....	45
Forskning i praksis	45
Konklusjon	46
Referanser.....	47
Min egen topp 10 huskeliste	49

Det store bildet: 11 anbefalinger å begynne med

1. **Forvent** studenter med funksjonsnedsettelse i feltarbeid.
2. **Identifiser barrierer** i den feltpaserte undervisningen. Skill mellom barrierer som kan fjernes eller håndteres, og barrierer som er avgjørende og lite fleksible (f.eks. sjømannsattest, pass/visum, utgifter).
3. **Praktiske detaljer:** Det er svært viktig å informere tydelig om alle praktiske detaljer (boforhold, arbeids- og reisetid, sted, utstyr og transport), siden dette er aspekter ved feltarbeid som studentene tenker mye på og diskuterer seg imellom.
4. **Læringsutbytter, roller og forventninger:** Vær klar over betydningen av tydelige læringsutbytter, roller og hvilke forventninger som er knyttet til feltarbeidet.
5. **Planlegg sosial tid:** Få med studentene på å reflektere over hvordan den sosiale tiden eller fritiden kan brukes til å fremme læring. Hvilke aktiviteter kan styrke gruppesamarbeidet, motivere studentene og legge til rette for restitusjon/hvile etter utfordrende feltpasert læring? Tenk gjennom hvordan de som trenger alenetid, kan bli en del av gruppen.
6. **Daglig kommunikasjon:** Planlegg en briefing om morgenen (med informasjon om læringsaktiviteter og forholdene på stedet (f.eks. krav til fysisk aktivitet, tilgang til toaletter, vær) og en debrief på ettermiddag/kveld (for å drøfte læringsaktiviteter, løse problemer og planlegge neste dag).
7. **Alternative planer:** Identifisere hva studenter kan gjøre hvis de ikke kan delta fullt ut i aktivitetene og hvilke alternativer som kan være mindre krevende (fysisk krevende eller tidkrevende).
8. **Bevisstgjør studentene på potensielle konfliktsituasjoner** ved å la dem lage en liste over mulige situasjoner der det kan oppstå konflikter, og samtidig komme med forslag til hvordan disse kan løses før man reiser.
9. **Utarbeide felles spilleregler sammen med studentene:** Utarbeide og forankre normer for samarbeid, respekt og konfliktløsning sammen med studentene. Legg studentenes liste over mulige situasjoner der det kan oppstå konflikt til grunn, og deres egne løsningsforslag.
10. **Utvikle en omfattende sjekkliste for tilgjengelighet** for å støtte planlegging og ledelse av feltpasert undervisning. Identifiser hvem som er ansvarlig for hver oppgave og de tilhørende tidsfristene.
11. **Lag en tidslinje** som inkluderer alle viktige datoer og tilknyttede handlinger og ansvarsområder (før, under og etter den feltpaserte undervisningen). Del tidslinjen med studentene, og integrer den i forberedelsene til, engasjementet under og i forbindelse med vurderingen etterpå.

Planlegging

Denne delen fokuserer på planlegging av feltarbeid, herunder praktiske forhold som transport, mat og overnatting samt pedagogiske forberedelser. Lærernes planlegging har stor innvirkning på hvor tilgjengelig feltarbeid kan være. Nedenfor finner du sentrale anbefalinger for å styrke tilgjengeligheten i feltbasert undervisning, vanlige barrierer som oppstår i forbindelse med planleggingen, og spørsmål du kan drøfte med kolleger. Du finner mer detaljert informasjon og anbefalinger i avsnittet om utvidet planlegging.

Viktigste anbefalinger

1. **Sørg for at fysiologiske og psykologiske behov blir dekket** slik at studentene kan fokusere på læringen.
2. **Inkluder kolleger**, særlig studieveiledere, tidlig i planleggingsprosessen. Studieveilederne vet ofte mer om enkelte studenters behov og kan ha verdifull innsikt og anbefalinger.
3. **Innhent og del detaljert informasjon** om hverdagsaktiviteter (soving, toalettbesøk, spising, dusjing, privatliv).
4. **Identifiser og kommuniser barrierer** som er avgjørende og lite fleksible (f.eks. sjømannsattest, pass/visum, utgifter).
5. **Forvent at det vil være studenter med funksjonsnedsettelse med på emnet** og ta høyde for vanlige erfaringer med funksjonsnedsettelse blant studentene (f.eks. kronisk sykdom, nevrodiversitet, psykiske problemer).
6. **Etabler kommunikasjonsplaner** for å sikre tydelig, rettidig og koordinert informasjonsdeling.
7. **Gi muligheter for tilbakemelding og repetisjon.**
8. **Kommuniser om og hvordan vurdering vil skje.**
9. **Ta tilgjengelighet med i budsjettet** (f.eks. for å utvikle virtuelle felthåndbøker, dekke eventuelle ekstraavgifter knyttet til spesifikke mat- eller utstyrsbehov for å støtte større inkludering)
10. **Drøft med fagfeller hvordan du skal håndtere en nødsituasjon** mens dere er ute i felt. Tenk på ulykker (bilulykker, skader), psykiske/fysiske helseproblemer (panikkanfall, allergiske reaksjoner) og mellommenneskelige problemer (slåssing, trakassering/overgrep).
11. **Lag en omfattende sjekkliste** for å støtte gjennomføringen av alt planleggingsarbeidet. Identifiser hvem som er ansvarlig for hver oppgave og de tilhørende tidsfristene.
12. **Lag en tidslinje** som inkluderer alle viktige datoer og tilknyttede handlinger/ansvarsområder (før, under og etter den feltbaserte undervisningen). Del tidslinjen med studentene, og integrer den i forberedelsene til, engasjementet under og i forbindelse med vurderingene.

Typiske barrierer

- **Planlagt feltbasert undervisning som er basert på ideen om en «normal student»** (ciskjønnnet, uten nedsatt funksjonsevne, heterofil, nevrotypisk, norsk, middelklasse, i god fysisk form osv.).
- **Mangelfull informasjon om hverdagslige behov** (f.eks. transport, mat, overnatting).
- **Uklare læringsutbytter og vurderingsmetoder.**
- Tempoet/omfanget av læringsaktivitetene gir **ikke tid nok** til hvile, tilbakemeldingsmuligheter eller læring.
- **Uoverkommelige utgifter** (til klær, sko, reise eller andre daglige behov).

Planlegging: les mer

Både lærere og studenter setter pris på muligheten til å se hvordan faglige begreper og praksiser fungerer utenfor undervisningsrommet. Feltbasert læring (dette kan være et museum, et kunstneratelier, et arkeologisk funnsted, en åsside, havbunnen) skaper tid og rom slik at studentene kan lære på måter som kan være både effektive og inkluderende.

Lærere synes ofte det er spennende å jobbe med studenter utenfor undervisningsrommet, dette omfatter også de uforutsette opplevelsene. Begeistringen over uventet læring betyr imidlertid ikke at folk er glad i overraskelser.

Usikkerhet som bidrar til at man føler seg utrygg og usikker, går faktisk ut over læringen.

Universell utforming av feltbasert læring

Å kunne planlegge og kommunisere tydelig hva som er viktig (når det gjelder læring) for den feltbaserte undervisningen, er både et sentralt premiss i universell utforming av læring (UDL) og en styrke i lærerkollegiet vårt. Det finnes flere måter vi kan styrke læringen på gjennom forberedelser.

Støttestruktur for læring: bruk av forberedende aktiviteter

Planleggingen av feltbasert læring kan styrkes ved å utvikle småskala aktiviteter der studentene kan «prøvekjøre» før de får lengre og mer komplekse opplevelser. For eksempel har flere ansatte ved UiB allerede lagt inn feltarbeid på en halv dag eller 1–2 timer i nærheten av universitetet før hovedaktivitetene i felt. Disse små aktivitetene gir de ansatte en sjanse til å sørge for at studentene har egnede klær og at de kan øve på visse ferdigheter. Disse korte aktivitetene bidrar også til å sikre bedre kommunikasjon med studentene. Bruk av forberedende aktiviteter kan være spesielt nyttig for førsteårs bachelorstudenter.

Tilbakemelding og repetisjon

Det er viktig å inkludere og planlegge for feil/ vansker, mulighet for tilbakemelding og tid til å gjenta en ferdighet eller øvelse. Flere av de ansatte påpekte at det var viktig å ha flere muligheter til å utvikle gode ferdigheter, og at dette var spesielt viktig med tanke på at studentene kan bli syke mens de er ute i felt. Planlegging av repetisjon og mulighet for å gi tilbakemelding under den feltbaserte undervisningen er avgjørende når studentene skal vurderes på feltarbeidet sitt.

Feltarbeid i ulike miljø – i terreng, på museum eller i ruiner.
Foto Ellen Lien, UiB

Studenter jobber i grupper i forkant av turen.
Foto: Håvard Kroken Holme, UiB

Fokuser på viktige aktiviteter (unngå tilleggsaktiviteter)

Av og til legges det til tilleggsaktiviteter i den feltbaserte undervisningen fordi de kan oppfattes som morsomme eller ønskelige (f.eks. lengre fotturer, ekstra stopp/steder). Studentene har problemer med å navigere hvis disse aktivitetene er valgfrie, og kan allerede ha overskredet egne mentale og/eller fysiske grenser. I tillegg kan tilleggsaktiviteter føre til at underviserne ikke har nok energi til å håndtere behov som oppstår (f.eks. konflikter i studentgruppene, sykdom, skiftende vær-/stedforhold).

Hverdagsbehov

Læring er en ressurskrevende prosess som bare kan skje hvis de grunnleggende behovene dine er dekket og du føler deg trygg. Når vi planlegger hvordan vi skal dekke studentenes grunnleggende trygghetsbehov, blir vi bedt om å tenke på deres fysiologiske behov (f.eks. søvn, mat) og psykososiale behov (f.eks. følelsen av gruppetilhørighet). Når disse behovene er dekket, har studentene større kapasitet til å bruke energien sin på læring.

«Det er studenter som kommer som aldri har vært på en slik tur, og som heller ikke har gode tursko. Mange har aldri gått i variert terreng heller – Det er en antakelse blant oss om at alle elsker å gå på tur. Vel, jeg elsker å gå på tur selv, så jeg er på en måte en del av det.»
Ansatt

Det er viktig å ivareta de daglige fysiologiske behovene. Hvis studentene er utslitte, sultne,

redde eller ikke tilstrekkelig beskyttet mot vær og vind, er de ikke klare for å lære. I mange felt er det en gjennomgående kulturell norm å verdsette eller prise en viss grad av lidelse som en del av feltarbeidet (å gå langt, bære tungt utstyr, ha dårlig eller begrenset med mat, lange arbeidsdager). For å styrke inkludering må vi glemme ideen om at lidelse bør være en del av den feltbaserte undervisningen. Vår jobb er å skape bedre læringsbetingelser. Vi kan selvfølgelig ikke garantere godt vær eller ta oss råd til å bo flott, men vi kan planlegge for gode læringsbetingelser.

*Ulike transportmidler
Foto: Colorbox*

Transport

Våre «felt» kan kreve transport, herunder reiser med lokalbuss, fly, tog eller båt. Studentene kan få tilbud om transport, eller de kan organisere reisen selv. Planlegging for mer inkluderende transport omfatter blant annet hensyn til:

- **Utgifter** (Betaler studentene? Hvor mye? Når? Er det mulig å få stipend eller refusjon?)
- **Reisesyke** (Hvilke muligheter finnes det for å håndtere reisesyke? Hva skjer hvis studentene er for syke til å delta?)
- **Utilgjengelig transport** (Er transportmiddelet egnet for studenter med funksjonsnedsettelse? Er det sikkerhetsproblemer for studenter som kan være kortere/lettere eller høyere/tyngre enn forventet?)

- **Alternativ transport** (Er dette tillatt? Kan studentene ordne egen transport?)
- **Tidspunkt** (Er reisen tidlig/sent på dagen? Er det svært korte overganger som gjør at studentene kan miste forbindelsen videre)?
- **Gange** (Må studentene gå betydelige avstander til fots? Er terrenget eller miljøet utfordrende eller utrygt?)

Hvordan transporten planlegges, kan skape barrierer. Studenter kan måtte ta medisiner eller ha omsorgsoppgaver hjemme som gjør det ekstra utfordrende å reise tidlig om morgenen eller sent på kvelden. Høye utgifter og forsinkede refusjoner kan være uoverkommelig for studenter som har begrensede økonomiske ressurser. I tillegg er mange studenter bekymret for å miste forbindelser videre eller for å måtte finne frem på egen hånd. Å forutse barrierer, kjenne til alternativer og gi detaljert informasjon kan bidra til å redusere barrierer knyttet til

transport.

Overnatting

I prosjektintervjuene understreket studentene at overnatting er en stor bekymring med tanke på tilgjengelighet. De har beskrevet at de har fått dårlig eller lite informasjon, og at de har blitt bedt om å bo på steder der de har følt seg svært utrygge eller ukomfortable (for eksempel at de forventes å dele dobbeltseng med en fremmed). Feltbasert undervisning som innebærer overnatting, gjør at overnatting må planlegges, og lærerne synes ofte at dette er en utfordrende oppgave. Det kan føles som om man ikke klarer å oppfylle alles behov, og at det er umulig å oppnå. Vår oppgave er ikke å sørge for at alle liker overnattingsstedet, men å sørge for at folk føler seg trygge og kan hvile/sove når de overnatter. Ofte avtaler studentene selv hvor de skal bo, og lærerne deler deretter informasjon for å hjelpe studentene med planleggingen.

Sikkerhet

Mange studenter kan ha spesifikke behov knyttet til sikkerhet. Studentene kan ha opplevd overgrep/vold i hjemmet fra venner, partnere eller familiemedlemmer, eller de kan ha opplevd traumer knyttet til krig/konflikt eller andre former for vold. De kan ha sykdommer eller funksjonsnedsettelse som de kanskje ikke har lyst til skal bli kjent hvis de deler rom med andre. Når vi undersøker og kommuniserer om overnatting, kan vi finne ut:

- Har boligen låsbare dører/vinduer? Kan andre få tilgang til soveområdene mens studentene sover?
- Sover man alene eller sammen med andre?
 - Hvordan vil delte rom bli organisert? Etter kjønn? (Hvis ja, hvordan vil transpersoner eller ikke-binære bli inkludert?)
 - Når kan studentene kommunisere behov knyttet til sikkerhet?
- Har boligen egnede sikkerhetsrelaterte

Eksempler på overnattingssteder.

Foto: Østerbø fjellstove, Aurlandsdalen og Magnusgarden, Lyngheisenteret

tilgjengelighetsfunksjoner (f.eks. brannalarmer med lys og lyd)? Er en ansatt fra boligen tilgjengelig 24 timer i døgnet?

- Hvilke retningslinjer kan lages for bruk av telefoner i soveområder?

Hvile/søvn

Lærerne understreker ofte hvor utslitte de er på slutten av undervisningsdagene (og observerer det samme hos studentene). Både mentalt og fysisk er folk ofte på grensen av hva de kan klare, og hvile er helt avgjørende for effektiv undervisning og læring. Å forberede seg på god (nok) søvn kan kreve at man deler strategier, stiller forventninger og kommuniserer tydelig.

Kom frem til gode strategier for felles soveområder (når det skal være stille, ørepropper, tydelig informasjon om bruk av lys eller apparater).

Finn ut om det er studenter som garantert

kommer til å slite med søvnen (på grunn av medisinerbruk, psykiske problemer, mindre skader (f.eks. et brukket håndledd) eller som har søvnrutiner som kan forstyrre andre (f.eks. bruk av CPAP-maskin), slik at du kan hjelpe til med å organisere at flere sover sammen.

- En måte å organisere romdeling på kan være å ta utgangspunkt i søvnbehov (et stillerom, et «natteravn»-rom osv.)

Fastsett tydelige retningslinjer som prioriterer søvn. Andre læringsaktiviteter eller sosial tid skal ikke gå på bekostning av tiden som er satt av til søvn.

Tydelige stille-/søvnperioder – gjør klart når dagen starter (tidligste tid å stå opp og tidligste kontakttid med lærerne) og når den slutter (siste mulighet for kontakt med lærerne, når det skal være stille)

- I tillegg vil en tydelig angivelse av når arbeidsdagen starter og slutter gjøre det mulig for deltakerne å moderere og regulere energien sin. Det er viktig at studentene får litt tid til å hvile i tillegg til sovetiden. Dette gir dem tid til å planlegge neste dag (lese og studere), delta i sosiale aktiviteter og ivareta helsemessige behov.

Innhenting av informasjon

Å finne eller innhente bilder av boligen og informasjon om sovemuligheter (enkelt-/dobbeltsenger, hengekøyer, felles-/enkeltrum, rominndeling) kan gjøre studentene mindre engstelige og bekymret.

Hvis studentene skal tildeles soveplasser (hengekøye, seng eller rom), må du bestemme hvordan dette skal gjøres og informere studentene om det. Denne prosessen kan integreres med innhenting av informasjon om

studentenes søvnbehov.

Toalettbesøk, menstruasjon

I mange kulturer er det tabubelagt å snakke åpent om toalettbesøk. Vi må imidlertid formidle informasjon om når og hva slags toalettmuligheter som finnes. Studenter med kroniske sykdommer (f.eks. Crohns sykdom/ kolitt), studenter som bruker medisinsk utstyr (f.eks. kolostomipose) og studenter med menstruasjon, kan ha spesielle behov. Studenter kan vegre seg for å spørre, og derfor er det viktig med proaktiv kommunikasjon om tilgangen til toaletter. Når vi planlegger, kan vi vurdere:

- Identifisere og dokumentere hvor toaletter er tilgjengelig (Hvilke stoppesteder? Når?) Inkludere informasjon om typen toaletter (vannklosett, komposttoaletter), og om det koster noe å bruke toalettene.
- Det er vanlig strategi å gjøre studentene kjent med sikkerhetsrisikoen som er knyttet til å begrense inntaket av mat og vann for å unngå toalettbesøk.
- Hvis du underviser i et område der det ikke finnes toaletter, må du gi informasjon og anbefalinger om hvordan man kan urinere/ ha avføring utendørs. Mange studenter har aldri gjort dette før!
 - Studenter som bruker tissetut (eller lignende), trenger tid til å øve seg (kanskje i dusjen) på forhånd.
- Hvis det finnes sikkerhetsproblemer i felt (f.eks. farlige dyr, giftige planter), må det utarbeides en tydelig sikkerhetsplan.
- Gi informasjon til studenter som har menstruasjon, inkludert informasjon om når toaletter med håndvask vil være tilgjengelige, og ta med ekstra mensprodukter/produkter til nødbruk og antibakteriell håndgel i felt-/

førstehjelpsskrinet).

- Lag planer for hvordan transpersoner og ikke-binære studenter kan få tilgang til toaletter (som primært er inndelt i herre- og dametoaletter), og hvem som er en egnet partner ved utendørs toalettbesøk. Ikke gå ut ifra at alle studenter er ciskjønnede.
- Du kan finne gode råd om toalettbesøk og feltbasert undervisning med flere strategier og forslag på Greene et al. 2020 (Lenke i referanselisten).

Det kan føles ubehagelig å snakke åpent om toalettbesøk og menstruasjon. Ved å snakke åpent og gi tilstrekkelig detaljerte opplysninger kan man imidlertid bidra til å fjerne barrierer for tilgangen og gi studentene mulighet til å planlegge og forutse hvordan de skal håndtere egne behov.

Mat og kostholdsbehov

Ved planlegging av hel- eller flerdagsturer må det tas hensyn til kostholdsbehov. På enkelte dagsturer kan det hende at studentene må ta med egen mat. I slike situasjoner kan planleggingen fokusere på:

- hva slags og hvor mye mat man bør ta med (f.eks. energirik mat, varm drikke).
- informasjon om matvarer man ikke bør ta med (f.eks. på grunn av alvorlige matallergier).
- informasjon om det er mulig å kjøpe mat.
- Hvis studentene får mat, er det verdifullt å spørre om kostholdsbehov. Noen av hensynene kan være:
 - Er vegansk eller vegetarisk mat tilgjengelig?
 - Er kosher- eller halalmat tilgjengelig?
 - Kan studentene få tilgang til mat utenom måltidene (f.eks. for å ta medisiner eller hvis en student faster under ramadan)?
 - Er vanlige matallergener merket?
 - Kan studentene få en ekstra porsjon hvis de er sultne?
- Hvis en student har svært spesifikke kostholdsbehov – kan de tilberede sin egen mat (f.eks. de som lider av spiseforstyrrelser eller har komplekse allergier)?

Ved å få nok informasjon om hvordan maten organiseres, tilberedes og serveres, vet studentene hvordan de får dekket egne behov. Det kan også bidra til å avgjøre om mat vil være en alvorlig barriere. Studentene kan også føle seg trygge på at det vil være nok mat, at det vil være mat de kan spise, og at de har råd til maten.

Mat er selvfølgelig mer enn bare næring. Det handler også om kultur og fellesskap. Derfor vil vi også være oppmerksomme på når religiøs praksis kan påvirke den feltbaserte læringen (f.eks. faste under ramadan), og gå i åpen dialog med studentene om hvordan vi kan gjøre den feltbaserte læringen gjennomførbar.

Riktig bekledning og utstyr

Riktig bekledning og utstyr kan være nødvendig med tanke på sikkerhet og komfort. Hvis studenten selv sørger for klær og utstyr, kan en detaljert og beskrivende pakkliste brukes til å angi hva som er viktig, og hva som kan være bra å ha med i tillegg. En detaljert pakkliste kan også forklare viktige begreper som for eksempel:

- Hva betyr vanntett?
 - F.eks. vanntett fottøy: Er dette knehøye gummistøvler eller vanntette joggesko?
 - Slik vurderer du om en regnjakke er vanntett
- Hva slags sko egner seg for turgåing?

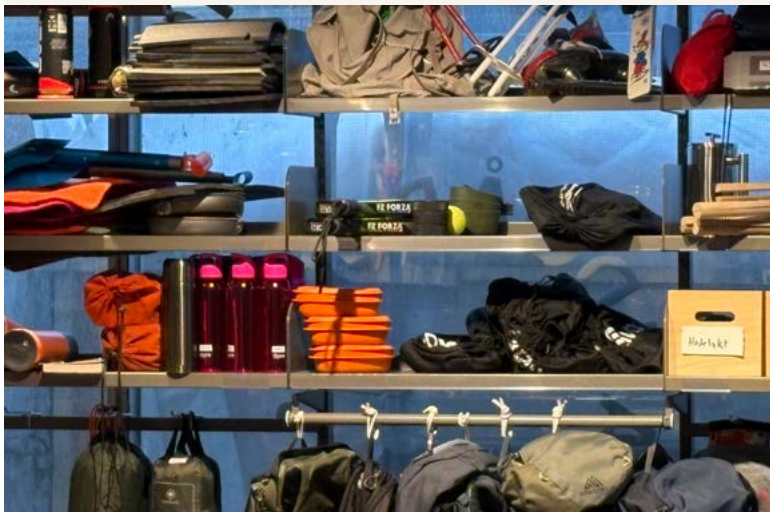

Mat. Foto: Colourbox

Det kan bli vått!
Foto: Jonathan Soulè, UiB

Låneutstyr fra Skattkammeret/BUA
Foto: Ellen Lien, UiB

- Vil det si joggesko? Hvilket terreng skal man gå i, og hvor lenge?
- Hva betyr beskjedne klær?
 - Hvilke deler av kroppen forventes å være tildekket, når og hvem gjelder det for?

Studenter som ikke har alt utstyret, kan droppe dyrt utstyr eller utstyr de ikke mener er viktig. For å hjelpe studentene med å finne gratis eller rimelig utstyr, kan du fortelle studentene hvor de kan:

- låne utstyr (for eksempel, i Bergen, på BUA/ Skattkammeret eller Tingoteket)
- kjøpe det billigere, for eksempel i bruktbutikker, eller gjennom finn.no, eller der det er student/UiB-rabatt

Du kan også oppfordre studenter som har flere eksemplarer av det nødvendige utstyret (f.eks. ryggsekker, regnjakker), til å låne bort utstyr til medstudenter for kortvarig bruk.

Hvis det er klær og utstyr som er nødvendig for sikkerheten, er det viktig med en utstyrssjekk før avreise.

Når det gjelder klær eller utstyr som UiB stiller til rådighet (f.eks. støvler, hjelmer, redningsvester, tørrdrakter, hansker, vernebriller), bør det finnes et utvalg av størrelser som passer godt til ulike kroppar og kjønn. Regelmessig gjennomgang av størrelser kan bidra til å sikre at det finnes et godt utvalg av størrelser, og nok av hver størrelse til å matche den aktuelle studentgruppen. Dette kan være spesielt relevant hvis utstyret har blitt kjøpt inn basert på standard herrestørrelser, mens kvinner nå utgjør en større andel av studentene/de ansatte.

Beredskapsplanlegging

All feltpasert undervisning ved UiB krever

beredskapsplanlegging. UiB har etablert både:

- Retningslinje for helse, miljø og sikkerhet ved feltarbeid, tokt og gruppereise
- Samlede ressurser og prosesser knyttet til feltpasert undervisning i HMS-portalen

For lærere er det viktig å merke seg både hvordan UiB legger rammer for lærernes sikkerhet og arbeid, og hvilke forventninger som stilles til studentene. Det er viktig å merke seg at det i dag ikke finnes noe sentralisert system for innhenting og organisering av sentral informasjon (for eksempel nødkontakter for studenter), noe som betyr at mange av disse oppgavene må utføres på instituttnivå. Det er svært viktig å gå gjennom disse retningslinjene årlig og integrere planlegging av sikkerhet og tilgjengelighet.

Det er flere hensyn som kan være spesielt relevante når det gjelder å planlegge sikkerhet og tilgjengelighet.

- **Nye instruktører/nye steder:** Det kan være særdeles utfordrende å gjennomføre risikovurderinger for nye lærere eller nye steder. Ved å etablere mentorordninger/ fagfellestøtte for effektiv vurdering, i stedet for å basere seg på å bruke eksisterende risikovurderinger fra tidligere lærere om igjen, sikrer man at nyansatte får effektiv støtte og at risikovurderingene blir grundig gjennomført av den ansvarlige personen.
- **Kommunikasjon med studentene:** Flere aspekter ved sikkerhet, beredskap og risikoforståelse i feltpasert læring er avhengig av studentmedvirkning. Det er ikke sikkert at studentene er klar over hva de samtykker til eller hvilke prosesser de er ansvarlige for. I tillegg til tydelig kommunikasjon kan instruktørene utforme forberedende aktiviteter som engasjerer studentene når det gjelder å

Planleggingsmøte. Foto: Colourbox

forstå beredskapsplanlegging, sikkerhet og risiko, og identifisere hvordan de kan forberede seg på den feltbaserte læringen. Flere lærere bruker ofte tilfellestudier for å hjelpe studentene med å identifisere og redusere risiko i scenarier knyttet til den kommende feltbaserte undervisningen.

- **Personer med nedsatt funksjonsevne i risikovurderinger:** Risikovurderinger foretas ofte med utgangspunkt i en «typisk eller normal student». Risikoen kan være helt annerledes for personer med funksjonsnedsettelse. For eksempel kan studenter med sensoriske funksjonsnedsettelser (hørsel, syn) være mer sårbare i nødsituasjoner på grunn av begrenset eller mangelfull informasjon. Studenter med nevrologiske tilstander kan oppleve store variasjoner i sine fysiske og kognitive evner, avhengig av tilstanden. Når vi vurderer risiko, er det viktig å vurdere hvor stor variasjon vi inkluderer i representasjonen av studentene våre.

- **Vold/sikkerhet i gruppen:**

Beredskapsplanleggingen kan også ta opp hvordan man skal håndtere situasjoner som overgrep/seksuell vold/trakassering i den feltbaserte undervisningen. Hvordan vil du støtte en student/kollega som trenger øyeblikkelig hjelp? Hvordan vil du håndtere det hvis en student/lærer er involvert som gjerningsperson? Hvilken oppfølging vil være nødvendig for gruppen som helhet?

Beredskapsplanlegging kan integreres i planleggingen av tilgjengelighet – både ved å tenke grundig gjennom hva som trengs for å sikre at studentene er trygge i læringsmiljøet, og når det gjelder å engasjere studentene som aktive bidragsytere i arbeidet med å gjøre den feltbaserte undervisningen trygge.

Samtale. Foto: Colourbox

Spør om helse og funksjonsnedsettelse

Mange lærere sliter når de ber om informasjon fra studentene om hva de trenger å vite med tanke på helse og funksjonsnedsettelse. Informasjon om helse og funksjonsnedsettelse blir i Norge ansett som fortrolig, og spørsmål må derfor stilles med varsomhet og omtanke. Det finnes noen anbefalinger knyttet til det å be om informasjon om helse og funksjonsnedsettelse i forbindelse med læring.

Kommuniser når det er **obligatorisk å dele** opplysninger om helse og funksjonsnedsettelse (f.eks. sjømannsattest). Studentene må forstå hvordan disse prosessene fungerer, herunder hvem som har tilgang til opplysningene deres, og hvordan de brukes.

Innenfor lærerteamet, og i samarbeid med instituttets studieveiledere, må dere

fastsette hvordan opplysninger om helse og funksjonsnedsettelse som er knyttet til **sikkerhet** og **læring** skal innhentes, deles og brukes.

Sikkerhet: For at studentene skal være trygge i felt, er det nødvendig å dokumentere og dele opplysninger om helse og funksjonsnedsettelse. De ansatte må for eksempel kjenne til eksisterende helseproblemer (f.eks. epilepsi, diabetes, allergier som kan føre til anafylaksi) eller funksjonsnedsettelse (f.eks. hørselshemminger, nevrologiske funksjonshemminger) for å kunne etablere prosesser som sikrer at studentene er trygge (f.eks. legge til en kontroll av medisiner for noen studenter, etablere faste partnere ved aktiviteter, kommunisere med ansatte på stedet om studentenes behov knyttet til helse/funksjonsnedsettelse).

Læring: For at studentene skal kunne lære i felt, er det nødvendig å dele enkelte opplysninger om helse og funksjonsnedsettelse. Å forstå hvilke behov studentene har, er en forutsetning for at de ansatte kan planlegge læringen på en god måte. For eksempel kan studenter med dysleksi ha behov for undervisningsmateriell i bestemte skrifttyper/formater. Studenter som ammer, kan ha behov for et sted å pumpe seg og oppbevare morsmelk, mens studenter som bruker bevegelseshjelpemidler (f.eks. stokk, krykker, benskinner), kan ha behov for mer spesifikk informasjon om terreng og avstand. Å vite hva studentene trenger å lære, kan hjelpe læreren med å vurdere hva som er mulig på en tur, og hjelpe studentene med utfordrende avgjørelser (skal jeg for eksempel bruke kneskinnen min, som gir meg bedre bevegelighet, men som ikke kan brukes sammen med de mest vanntette klærne mine)?

«Vi får veldig lite informasjon fra administrasjonen om de studentene som vi holder på med. Ja, og ofte snakker vi litt om at det er vanskelig å forstå; Hva er det lov for meg å spørre studentene om? Kan jeg spørre? Har du angst, psykiske problemer, diabetes? Vi føler ofte at det ikke er lov å spørre folk om ting som er personlige, eller at vi ikke kan spørre studenter om det. »

Ansatt

Be om informasjon

Det er viktig å be om informasjon tidlig nok til at den kan brukes til planlegging og forberedelser. Informasjon som fremkommer i siste liten, kan vanligvis ikke brukes som støtte for tilgjengelighet, ettersom det kan være umulig å gjøre endringer på dette stadiet.

Check.

Foto: Colourbox

Det er avgjørende å kommunisere til studentene hvor viktig det er å dele informasjon tidlig. I situasjoner der det ikke er obligatorisk å dele opplysninger om helse/funksjonsnedsettelse, er det nyttig å vite at lærerne likevel kan

spørre om dette, og at studentene kan velge om de vil svare eller ikke. Hvordan vi spør, og med hvilket formål, kan bidra til å skape et inkluderende og tilgjengelig læringsmiljø der studentene føler at de kan snakke om læringsbehov uten å risikere å bli diskriminert.

Spørsmål du bør vurdere når du ber om informasjon:

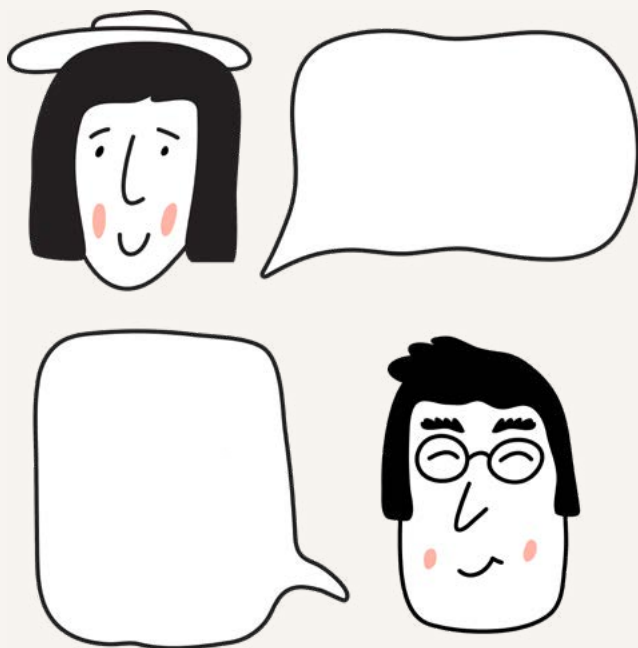
- Hvilken informasjon har studieveilederne

tillatelse til å gi? Hva vet vi allerede om studentenes behov?

- Hvilke spørsmål kan vi stille gjennom en spørreundersøkelse før turen for å forstå hva studentene trenger for å være trygge og i stand til å lære på turen?
 - vi kan f.eks. ha behov for å spørre om medisinbruk fordi det er langt til apotek og legetjenester på stedet (og glemte medisiner kan dermed føre til en nødsituasjon)
 - det kan f.eks. være nødvendig å spørre om søvnbehov hvis vi vet at studentene må dele rom, sove i hengekøyer eller trange køyesenger
 - det kan f.eks. være nødvendig å spørre om psykiske helseproblemer på grunn av utfordrende komponenter knyttet til undervisningen (isolert beliggenhet, reisens lengde, omfattende gruppearbeid og stressende arbeidsforhold)
- Kan vi sette opp tider med åpen dør slik at studentene kan komme og drøfte potensielle bekymringer?
 - for små grupper kan det være aktuelt med feltbasert undervisning som kan være langvarig eller ha spesielt utfordrende forhold, noe som krever korte samtaler på tomannshånd med hver og én av studentene

Det er viktig å skille mellom når vi etterspør informasjon, og når informasjonen er obligatorisk. Studenter kan være tilbakeholdne med å dele informasjon fordi stigma **rundt** utsatte grupper er utbredt. De kan være usikre på om de vil bli møtt med trygghet og støtte eller diskriminering hvis de deler informasjon med lærere eller medstudenter. Vi kan bidra til å redusere stigma ved å snakke åpent om vår motivasjon for å styrke tilgjengeligheten i

undervisningen, og ved å kommunisere tydelig hvordan og når den delte informasjon vil bli brukt.

Snakk med studenten. Foto: Colourbox

Deling av informasjon

Informasjon fra studenter og ansatte knyttet til helse og funksjonsnedsettelse skal kun deles ved behov. Det kan være nødvendig at alle lærere kjenner til et helseproblem (f.eks. studenter som har allergi mot bier som kan føre til anafylaksi, og som deltar i feltbasert undervisning i en botanisk hage). I noen situasjoner kan det være tilstrekkelig at noen ansatte kjenner til problemet (f.eks. studenter som lever med alkoholavhengighet og deltar i feltbasert undervisning der bruk av alkohol er begrenset eller forbudt for alle). Som en rettesnor kan man knytte vurderingen av om kunnskap om helse eller funksjonsnedsettelse skal deles, til de sentrale oppgavene med å

sikre studentenes sikkerhet eller legge til rette for læring.

Det bør utvises tilstrekkelig aktsomhet for å sikre at studentinformasjon behandles med forsiktighet, blant annet ved å oppbevare digital informasjon i passordbeskyttede filer og utskrifter av informasjon på låste eller sikre steder (f.eks. i lærernes ryggsekker eller rom). Når den feltbaserte undervisningen er avsluttet og informasjonen ikke lenger er nødvendig, skal studentinformasjonen slettes eller makuleres. Det hender at studenter gir informasjon til én lærer, og ber om at den ikke deles med andre. Noen ganger kan dette være hensiktsmessig, ettersom det ikke er relevant å dele den med tanke på sikkerhet og læring. Hvis du imidlertid oppfatter at det er en betydelig risiko ved at det bare er én person som har denne informasjonen (f.eks. hvis du blir syk), må du diskutere dette med studenten. Studieveiledere og instituttledere kan være behjelpelige med å gi råd om hvordan denne typen utfordringer kan løses.

Bruk av informasjon

Hvis vi ber om informasjon, har vi ansvar for å bruke den til å styrke tilgjengeligheten og til å planlegge med tanke på sikkerhet og meningsfull læring. Det kan dreie seg om å ta tak i spesifikke barrierer i den feltbaserte undervisningen, planlegge nødvendige individuelle tilpasninger sammen med studenten og studieveilederne, eller justere deler av undervisningsplanen for å legge til rette for inkludering. Det kan også tyde på at vi har identifisert en lite fleksibel og vesentlig barriere i undervisningen som må drøftes videre med studenter, kolleger og studieveiledere. Det er viktig med aktiv oppfølging av studentene. Det kan omfatte kort kommunikasjon via e-post. Det kan dreie seg om behov for korte avklaringer og informasjonsdeling.

- Eksempel: Vi har lest at du tar medisiner daglig for «x». Vi har lagt til en kontroll av medisiner i pakkelisten vår på avreisedagen.
- Eksempel: Vi har lest at du har et spesifikt helseproblem (f.eks. diabetes). Det kan være greit å vite at vi har ekstra nødmat, inkludert sjokolade og godteri, i førstehjelpsskrinet vårt. I tillegg ønsker vi å ha et kort møte på Teams for å drøfte hvem på turen som bør vite om helseproblemet ditt, for å sikre at du er trygg på turen.

Det kan også handle om fysiske eller digitale møter og skriftlig kommunikasjon.

- Eksempel: Jeg leste e-posten din der du drøftet erfaringene du som en person med autisme, har med gruppearbeid. Jeg kan kanskje gi deg bedre støtte i gruppen din hvis vi kan møtes for å drøfte behovene dine. Kan vi møtes neste uke?
- Eksempel: Jeg leste i spørreskjemaet før reisen at du får kjønnsbekreftende behandling. Landet vi skal reise til i forbindelse med feltarbeidet, har blitt identifisert som potensielt risikofyllt for transpersoner og ikke-binære personer. For å sikre at du kan delta trygt på denne feltaktiviteten, må vi møtes for å diskutere flere detaljer knyttet til reisen. Her er tre datoer for et møte neste uke. Vi kan invitere en annen person til å være med på møtet for å tenke og planlegge (f.eks. en HMS-representant fra instituttet, en venn/talsperson (for deg)).
- Eksempel: Jeg leste i spørreskjemaet ditt før reisen at du har insektfobi. Stedet vi skal reise til i forbindelse med feltaktivitetene våre, har mange typer insekter, både der vi skal bo og på flere

av feltstedene der vi skal jobbe. For å sikre at du kan delta i aktivitetene våre, må vi møtes på forhånd for å drøfte hva vi vanligvis støter på i felt, og hvordan du best kan forholde deg til det

Som en veiledning for diskusjonene våre, henvendelser om informasjon og hvordan vi skal bruke denne informasjonen, er det nyttig å huske på at vi svært sjelden trenger spesifikk informasjon om folks helsetilstand eller funksjonsnedsettelse. Vi må i stedet vite hva de trenger for å være trygge og for å kunne lære. I stedet for å kjenne til for eksempel detaljene rundt noens diagnose, som ikke gjør oss i stand til å støtte studenten, trenger vi en bedre forståelse av hva vedkommende trenger å lære. Som lærere er det få av oss som har spesialkunnskap om helse og funksjonsnedsettelse, men vi er godt rustet til å støtte studenter med læringsvansker innenfor våre fagområder. Det er her vi har styrken og kompetansen som gjør det mulig for oss å støtte studentene.

Når tilgjengelighet er vanskelig eller umulig

I planleggingsprosessen er det sannsynlig at noen behov kan være vanskelige eller umulige å imøtekomme. Det kan handle om manglende budsjettplanlegging – at det ikke er satt av penger på instituttet til denne type ad hoc utgifter, eller det kan være at vi ikke klarer å finne et enkeltrom til en student som har behov for det, fordi det er svært begrensede muligheter for hvor man kan sove (f.eks. køyer på skip/feltstasjoner). Videre kan det hende at vi besøker et sted som har barrierer som vi ikke kan fjerne (f.eks. et sted som må nås til fots og som krever at man går flere kilometer, et historisk sted som kanskje ikke er tilrettelagt for universell utforming). Hvis vi støter på en barriere som ikke kan fjernes,

må vi kommunisere dette med studentene, og sammen med kolleger og instituttledere drøfte mulige alternativer i studieprogrammet. Dette innebærer planlegging på instituttnivå om tilgjengelighet og feltbasert undervisning. Fokuset vårt når det gjelder planlegging for tilgjengelighet, er å identifisere hvilke barrierer som finnes og som kan fjernes eller håndteres. Da kan vi være sikrere på hvilke barrierer som er avgjørende, og som ikke bare bygger på vane/bekvemmelighet.

*Skritteller på mobiltelefon i feltarbeid der man må gå langt. Emne: Antikkens Roma
Screenshot: Ellen Lien, UiB*

Gruppearbeid, fritid og alenetid

En del av det å skape et trygt læringsmiljø innebærer å planlegge hvordan man kan legge til rette for de sosiale dimensjonene

Kortspill. Foto: Wikimedia

ved læring. Omfanget av planleggingen varierer enormt, avhengig av lengden på en feltbasert læringsaktivitet, gruppens relative isolasjon (på en båt sammenlignet med i en by), gruppestørrelsen, hvor mentalt krevende feltaktivitetene er, og hvor mange lærere som er involvert.

Fritid/sosial tid

Studentene setter stor pris på det sosiale aspektet ved feltbasert læring, og de kan synes det er vanskelig å navigere i sosiale sammenhenger. Mange studenter ønsker å delta i sosiale aktiviteter – det kan for eksempel være å spille kort om kvelden, drikke kaffe med andre i pausen, eller å delta på byvandring eller kulturelle arrangementer i byen der den feltbaserte undervisningen foregår. Vi kan ikke ta ansvar for all den sosiale tiden/fritiden som er til rådighet. Lærerne bruker ofte fritiden til å planlegge/løse problemer knyttet til den feltbaserte undervisningen og sette av tid til sine egne behov. Vi kan etablere rutiner som hjelper studentene med å navigere og ha glede av den sosiale tiden.

«Det var fantastisk at lærerne hadde forberedt noen spill og quizzer om kvelden. Det gjorde det mindre skummelt.»

Student

Noen muligheter:

- **Engasjer studentene:** Be studentene om hjelp til å planlegge flere sosiale aktiviteter. Du kan komme med en startliste med mulige ideer: en kveldsquiz, en tøy- og løpegruppe, lytte til musikk, strikke, se en film, besøke et lokalt sted (gatekunst eller offentlig kunst) eller spille kort. Sosiale aktiviteter må være praktiske for omgivelsene og ideelt sett gi rom for en viss variasjon i hvordan man kan delta.
- **Tydelige invitasjoner:** Det kan være vanskelig å finne ut om man er «inkludert» i en plan. Oppmuntre til og bruk en tydelig metode for å invitere til deltakelse, og gi tydelig beskjed om sosiale aktiviteter er valgfrie.
 - For eksempel en invitasjon til alle til en quiz: Kveldens quiz er åpen for alle. Vi blir delt inn i lag, og quizmasterne organiserer lagene. Møt opp kl. 20.00 for å bli med på et lag.
 - Eksempel: En invitasjon til å delta i en strikkegruppe: Alle er velkomne og kan bli med når som helst. Det er fint å prate og strikke, men du kan også bli med for å få litt «alenetid sammen» (man er sammen om en aktivitet, men trenger ikke å snakke).
- **Klare retningslinjer for alkohol:** Noen steder i felt har totalforbud mot alkohol, mens det andre steder kan være tillatt

å drikke alkohol. Noen steder kan ligge i urbane områder der studentene kan gå på lokale barer på fritiden. For noen er det å drikke en avslappende sosial aktivitet. For andre er drikking forbundet med avhengighet og vold. Mange velger å ikke drikke av religiøse, helsemessige eller personlige årsaker. Hvis alkohol er tilgjengelig og kan være en del av de sosiale aktivitetene, kan du dele anbefalinger om hensynsfullt og smart bruk. Det kan dreie seg om sikkerhet, hva som er moderat drikking, drikking med kolleger og seksuell trakassering. Anbefal de som er involvert i planleggingen av sosiale aktiviteter, å inkludere aktiviteter som ikke har drikking i sentrum.

«Jeg ble egentlig ikke så godt kjent med resten av gjengen. Så det ble på en måte at vi var i våre egne bobler. Heller ikke om kvelden var dette enkelt, når vi skulle være sammen, så ble det ofte bare til en prat. Litt kaffestemning. Så kanskje litt mer hjelp på den delen hadde hjulpet.»

Student

Alenetid

Mens noen studenter er ivrige etter å være sammen med jevnaldrende, er andre utslitte etter en hel dag med mye kontakt med andre. De kan trenge tilstrekkelig tid alene (mens de ikke sover) for å være i stand til å samhandle og lære mer. Dette kan være spesielt relevant for nevrodivergente studenter som kan bruke mer energi på å manøvrere i sosiale interaksjoner, for studenter med et annet morsmål som er slitne av å jobbe på et annet språk, eller for studenter med sensoriske funksjonsnedsettelser som kan trenge tid uten hjelpemidler (høre-

Hodetelefoner kan brukes som symbol.
Foto: Colourbox

apparater, ochleaimplantater). Noen strategier for å legge til rette for alenetid kan være å:

- **identifise alenetid:** Når kan studentene være alene? Når på døgnet og hvor vil de befinne seg i løpet av denne tiden (f.eks. i boligen, mens de venter på flyplassen)?
- **etablere «alene»-signaler for en gruppe:** For noe typer feltbasert undervisning er det umulig å være alene. Når vi vet dette, kan vi etablere et signal som kan brukes til å indikere at man ønsker å være «alene». For eksempel kan det å bruke hodetelefoner, sitte på en bestemt benk i en båt, ligge i køya eller sitte på høyre side av bussen være tegn på at du har behov for å være «alene». Et godt signal kan bidra til å skille mellom personer som ønsker å være alene, og personer som ikke er inkludert i en gruppe (og som kanskje trenger en direkte invitasjon til å bli med).

Tydelig kommunikasjon om alenetid kan bidra til å sikre at et behov for å være alene ikke tolkes som uhøflighet. Feltbasert undervisning

er ofte intenst gruppeorientert – noe som kan gjøre det både utfordrende og fantastisk!

Organisering av grupper

Som lærere kan vi planlegge flere måter å støtte studentene på når de skal jobbe i grupper. For at læring skal være mulig, vet vi at studentene må føle seg trygge. Noen studenter kommer til gruppeaktiviteter med dårlige minner (å bli valgt sist, uoverensstemmelser med gruppemedlemmer). Nevrodivergente studenter kan slite i grupper, ha problemer med å tilpasse arbeidsmetodene sine til gruppens

forventninger eller feiltolke kommunikasjonen. Studenter som har familie eller kroniske sykdommer, kan ha vanskeligheter med å være tilgjengelige og bli oppfattet som lite samarbeidsvillige. Studenter med traumer i bagasjen kan virke uengasjerte eller uttrykke følelser på måter som ikke står i forhold til det som skjer. Grupper kan også være viktige kilder til støtte, motivasjon og kameratskap som gjør det mulig for studentene å ta på seg nye utfordringer og tenke kreativt.

Det kan være nyttig å starte med å se på hvordan grupper brukes i feltbasert undervisning, og hvor godt forberedt studentene er på dette arbeidet:

- **Bruk av grupper:** Når og hvordan vil det være behov for grupper? Skal studentene reise sammen eller dele bolig? Skal de jobbe i grupper i forbindelse med prosjekter eller aktiviteter? Skal de være i grupper under forberedelsene?
- **Gruppestørrelse:** Er det strukturelle faktorer som bestemmer organiseringen av gruppen? (f.eks. skiftarbeid, grupper som trengs for å betjene utstyr, sikkerhetshensyn)

Studenter fra geovitenskap klare til feltarbeid i grupper. Foto: Ellen Lien, UiB

- **Etablering av grupper:** Hvor lenge har studentene kjent hverandre? Vil noen studenter være nye, mens andre har etablerte relasjoner?
- **Gruppearbeid på ditt fagfelt:** Hvilke gruppearbeid har studentene møtt på i løpet av studieprogrammet? Hvordan verdsettes gruppearbeid innen fagfeltet vårt?

Ved å tenke gjennom hva grupper er til for, kan man finne ut hva som må kommuniseres til studentene om gruppearbeid. Det kan også hjelpe oss med å vurdere hvilket gruppearbeid som krever tilrettelegging, og hva studentene kan organisere selv. Noen studenter er svært selvstendige og forventer å organisere seg selv (f.eks. studenter på profesjonsstudier). Andre studenter kan ha svært begrenset erfaring med grupper og vil trenge mer aktiv tilrettelegging.

Hvis det er nødvendig med grupper for kjerneaktivitetene, kan lærerne opprette grupper basert på kjennskapen de har til stedet, fagfeltet og studentene. Mange lærere ser på gruppearbeid som beslektet med fremtidig arbeid i faget – noe som betyr at

gruppene våre vil bestå av mennesker vi ikke har møtt før, og som vi først og fremst er knyttet til gjennom arbeidet vårt. Det er fra dette utgangspunktet vi lærer å jobbe sammen. For å styrke gruppene kan lærerne:

- **Beskrive og forklare gruppens formål og struktur:** Hva er gruppene til for? Hvordan skal de jobbe sammen? Hva har de ansvar for? Hvordan har de vært organisert, og hvorfor?
- **Gruppestørrelse:** Gruppestørrelsen bør bestemmes ut fra oppgavene, med mål om å holde gruppene små så sant det er mulig. Svært store grupper står overfor betydelige utfordringer når det gjelder kommunikasjon og organisering, noe som resulterer i undergrupper som kan være vanskelige å integrere og styre.
- **Skap muligheter for tilknytning:** Gruppene vil ideelt sett møtes og forberede seg til feltaktivitetene på forhånd. Lærerne kan hjelpe til med å sette av tid til å møtes (f.eks. et kort møte i undervisningsrommet, under den lille «testkjøringen» av feltaktiviteten) og definere oppgaver som

gruppen kan begynne med.

- **Opprett en gruppekontrakt:** Gruppene må diskutere hvordan de skal jobbe sammen ved å drøfte oppgaver de skal utføre og prosesser de skal bruke. Kontraktene kan blant annet identifisere arbeidsoppgaver, kommunikasjonsmetoder, tidsfrister og hvordan uenigheter skal håndteres. Gruppene kan også allerede i starten av prosessen finne frem til noen eksempler på forhold som kan indikere at de trenger hjelp utenfra.
- **Undervisning i gruppearbeid:** Undervisning i hvordan man arbeider i grupper kan være grunnleggende kunnskap for fagfeltet. Dette kan blant annet innebære å hjelpe grupper med å finne måter å samarbeide på som fremhever medlemmenes sterke sider i stedet for de svake. Undervisning om grupper kan omfatte å snakke om forskjeller og makt, og å legge merke til hvem som vanligvis får tildelt bestemte arbeidsoppgaver. Dette åpner for diskusjon om prosesser, og ikke bare om produktene av gruppearbeidet.

God kommunikasjon om gruppearbeid, etablering av muligheter og prosesser for samarbeid i grupper og undervisning i gruppearbeid kan bidra til å fjerne barrierer som gruppearbeid kan skape.

«..at det er en tydelig leder på en sånn ekskursjon. Og at... ja, man har ansvar for det faglige, og studentene er jo per definisjon voksne, men samtidig så er det noe med å ivareta det psykososiale miljøet i gruppen som jeg tenker at de ansatte har ansvar for.»

Psykologspesialist, Sammen

Samarbeid med kolleger: drøftingsspørsmål

Planlegging er selve kjernen i UDL. Ved å tenke gjennom og undersøke mulighetene kan vi finne ut hvordan vi kan støtte mange studenter. Selv om vi ikke kan forutse alle barrierer, kan planlegging bidra til å håndtere dem, kommunisere begrensninger og identifisere mulige alternativer. Planlegging kan også støtte lærere som allerede jobber hardt med kravene til undervisningen. Gjennom strategisk planlegging kan lærerne jobbe med å bygge opp praksiser for tilgjengelighet og inkludering trinnvis. Vi begynner med planlegging for å identifisere hvor vi kan og vil handle.

- Hva skal studentene lære? Hvor ofte og når får studentene mulighet til å motta og gi tilbakemeldinger?
- Hvordan kan vi organisere oss slik at kjernebehovene blir imøtekommet? Hvilke muligheter finnes, og hva er det som ikke kan ordnes?
- Hvilken informasjon må vi be om fra studentene for å kunne planlegge et mer tilgjengelig og inkluderende kurs/en tur/en aktivitet?
- Hvem er involvert i planleggingen? Hvordan jobber vi sammen (i stedet for at én person har ansvaret for tilgjengeligheten)?
- Hva ønsker vi å lære i fellesskap om tilgjengelighet og inkludering i fagfeltet vårt?
- Hvordan kan vi styrke de sosiale aspektene ved læring i felt? Hvordan kan vi integrere studentene i dette?
- Hvilke prosesser vil vi bruke for å etablere grupper og utforme gruppearbeid? Hvorfor er disse relevante? Hvilke ferdigheter må studentene ha for å kunne jobbe effektivt i grupper?

På stedet

Denne delen tar for seg praksiser som styrker tilgjengeligheten mens den feltbaserte undervisningen pågår. Fokuset er på tydelig kommunikasjon, tilrettelegging av undervisningsplaner ved behov, ivaretagelse av gruppens behov og støtte til læring gjennom tilbakemeldinger og vurdering.

Viktigste anbefalinger

1. **Daglig kommunikasjon:** Planlegg en briefing om morgenen (med informasjon om læringsaktiviteter og forholdene på stedet (f.eks. krav til fysisk aktivitet, tilgang til toaletter, vær) og en debriefing på ettermiddag/kveld (for å drøfte læringsaktiviteter, løse problemer og planlegge neste dag).
2. **Individuell møtetid:** Avtal et tidspunkt der studentene kan snakke med deg på tomannshånd hvis de har bekymringer. Minn studentene på dette i daglige kommunikasjonsmøter.
3. **Alternative planer:** Hva skal studentene gjøre hvis de ikke kan delta fullt ut i aktivitetene? Finnes det alternativer som kan være mindre krevende (fysisk krevende eller tidkrevende)?
4. **Møter for å sjekke status:** Hvis studentene jobber på forskjellige steder, må dere avtale et system for å sjekke status (planlagt tilbakereise og hva som skal gjøres hvis de blir forsinket/ikke kommer tilbake). Sørg for at du kjenner til den planlagte ruten, aktiviteter, telefonnumre og eventuelle spesifikke bekymringer når det gjelder studentene (f.eks. medisinske eller psykiske problemer). Hvordan møter for å sjekke status organiseres, kan variere avhengig av hvilke steder som brukes i den feltbaserte undervisningen (villmark/landlige kontra urbane steder; i Norge/internasjonalt). I urbane områder kan det være tilstrekkelig å sjekke status på slutten av dagen via tekstmelding. På isolerte steder eller i villmarken kan det derimot være behov for mer detaljerte beskrivelser av planlagte ruter og tider for tilbakereise for å ivareta sikkerheten.
5. **Forsyninger og førstehjelpsutstyr:** Gå igjennom/fyll opp alle daglige forsyninger og skrin. Lærerne kan ha med seg ekstra mat og utstyr (f.eks. ekstra hansker, håndvarmere, solkrem, luer) for å hjelpe studenter som kanskje ikke har med seg nok utstyr, eller som plutselig ikke føler seg vel. Studentene bør også vite hvilket utstyr læreren har med seg, og at det er tilgjengelig for dem ved behov. Studenter som har med seg eget medisinsk utstyr (f.eks. Epi-penner, insulin), må også sjekke forsyningene sine hver dag.
6. **Vurdering av læringen:** Det er avgjørende å sette av tid til å vurdere om læringsaktivitetene fungerer godt, og om studentene når læringsmålene hver dag. I denne vurderingen av læringen inngår det å undersøke om det er etablert sosiale aktiviteter, gruppearbeid og andre aspekter ved sosial og psykologisk trygghet for å støtte læringen. Lærerne bør ha et godt system for å kontrollere studentenes læringsutbytte jevnlig. Dette systemet kan utvikles i samarbeid med andre lærere og studenter.

Typiske barrierer

- **Fatigue og fysiske barrierer** (f.eks. søvn-mangel, anstrengende eller lange perioder med gåing, bæring av tungt utstyr, lange arbeidsdager).
- **Været** (f.eks. for kaldt, varmt, vått, tørt, vindfullt, solfylt osv.) Studentene vil oppleve været ulikt avhengig av bekledning, helsetilstand, kroppsstørrelse osv.
 - ekstremvær kan også sette steder i fare eller føre til at de må stenges, at sikkerhetsproblemer forverres eller at utstyr svikter, noe som kan føre til frustrasjon, sinne eller bekymring hos både studenter og lærere.
- **Sensoriske barrierer:** forholdene på stedet kan gjøre det vanskelig for studentene å se/høre, noe som kan føre til at de går glipp av viktige instruksjoner eller informasjon.
- **Fysiske behov som er udekket etter satt i fare**
 - tilgang til toaletter (spesielt for dem som sitter på huk når de skal tisse, personer med menstruasjon og personer med medisinske tilstander).
 - ikke spise og drikke (tilgang til mat, la være å spise/drikke for å unngå toalettbesøk).
 - medisinske problemer/sykdom (folk glemmer å ta med/ta medisiner, glemmer å måle blodsukkeret, er mer utsatt for skader på stedet eller for sykdom, får migrene, blir overveldet av opplevelsene, panikkanfall).
- **Gruppedynamikk:** Selv med gode forberedelser kan grupper få problemer under feltbasert undervisning. De kan være ute av stand til å løse konflikter og kan ha problemer med å fullføre arbeidet de er pålagt. Dårlige forhold (vær, medlemmer med fatigue) kan forverre arbeidsforholdene. Kommunikasjonen kan bryte sammen, noe som kan føre til begrenset læring og potensial for konflikter og misforståelser.
- **Eksterne personer/institusjoner/nærmiljø:** Under feltbasert undervisning kan vi komme i kontakt med mange mennesker (bussjåfører, mannskap, reiseledere, sikkerhetspersonell, lokale eksperter osv.) og institusjoner (museer, skoler, politi) som kanskje ikke deler vårt engasjement for tilgjengelighetsarbeid, og som kan opptre på måter som skaper barrierer (f.eks. sjåfører som ikke vil la studentene bruke toalettene på bussen). Det er viktig å merke seg at kulturelle normer knyttet til tilgjengelighet og inkludering vil variere enormt fra land til land. Noen steder kan det for enkelte studenter være risiko for vold eller trakassering (f.eks. kvinner, LHBQ-, trans- og ikke-binære studenter, studenter med psykiske problemer).

På stedet: les mer

Universell utforming av læring bygger i stor grad på forberedelser og utformingsarbeid for å styrke tilgjengeligheten. Feltbasert undervisning har imidlertid mange elementer som kan være mindre forutsigbare – været

kan være ustabil, offentlig transport kan bli innstilt på grunn av streik, og ansatte og studenter kan bli syke. God planlegging skaper et godt grunnlag for en tilgjengelig feltbasert undervisning, men det vil alltid være beslutninger og handlinger som skjer underveis i undervisningen.

Planlegg faste pauser! Foto: Colourbox

Rutiner

Når du underviser i felt, kan det være nyttig å ha etablerte rutiner som bidrar til å redusere uforutsigbarheten ved feltbasert undervisning. Vi kan ikke kontrollere hvor godt vi sover, eller om undervisningsaktivitetene forløper som planlagt. Noen rutiner kan hjelpe både lærere og studenter med å kommunisere om og håndtere uforutsigbarheten ved feltbasert undervisning.

«Det er mange som blir frustrert og føler at dette ikke skulle ha vært nødvendig, altså, at du skulle ikke ha trengt å være moren deres, liksom, men det er samtidig en mild påminnelse til alle. Jeg glemmer lett når jeg jobber i felt. En gang glemte jeg skoene mine og måtte bruke vanlige joggesko. Det skjer...»
Ansatt

Nedenfor skisseres noen muligheter:

På begynnelsen av hver dag kan det være lurt å **etablere en daglig rutine**. Dette kan

omfatte et fysisk møte hvis alle oppholder seg på samme sted, eller en digital sjekk av status hvis studentene oppholder seg på forskjellige steder. En daglig startrutine kan minne studentene på:

- dagens aktiviteter (inkludert timeplan, steder og aktiviteter)
- sikkerhetshensyn eller praktiske forhold
- læringsutbytte eller aktiviteter

I løpet av dagen er det viktig å **planlegge faste pauser** for å sikre at studentene får tid til å spise/drikke, gå på toalettet, hvile, organisere læremidler eller på annen måte forberede seg på å fortsette arbeidet. Hvis det har oppstått forsinkelser i løpet av dagen, kan det være fristende å hoppe over pausene. Dette er en vanlig utfordring når vi går langt eller tar buss til ulike steder. Studentene kan ankomme til ulike tidspunkter, og for å komme «tilbake i rute» kan det virke logisk å hoppe over pausene og bare fortsette. Pauser er imidlertid avgjørende for å sikre at studentene er mentalt og fysisk i stand til å fortsette å lære. Pausene gir også lærerne tid til å stoppe opp, tenke seg om og tilpasse planene etter hvordan dagen utvikler seg.

På slutten av hver dag er det lurt å ha en fast **avslutningsrutine**. Det kan være en tydelig kommunikasjon eller aktivitet på slutten av dagen. Dette kan gjøres fysisk eller digitalt (avhengig av hvor og hvordan studentene jobber). En avslutningsrutine kan:

- ta tak i spørsmål eller utfordringer som har dukket opp
- gå gjennom viktige aktiviteter som er fullført
- innhente tilbakemeldinger fra studentene (gjennom en kort diskusjon eller spørreundersøkelse) med fokus på læring, utfordringer, gruppedynamikk og trivsel

Ved lengre feltbaserte undervisningsaktiviteter kan det være lurt å **planlegge et møte**

midtveis. Da får man sjekket status med studentene, støtte egenvurderingen av læringen og gi mulighet for tilbakemelding om tilgjengelighet og inkludering før aktivitetene avsluttes. Du kan for eksempel be alle studentene om å ha et møte for å sjekke status på 3–5 minutter hos en av lærerne og dele:

- hva har de lært?
- hva de sliter med å forstå/oppnå?
- hvordan de klarer seg? (søvn/energinivå, mental/fysisk helse, motivasjon/kapasitet)

Ved å be alle studentene om å komme til deg, sikrer du at alle «sjekker status». Et møte for å sjekke status er ikke knyttet til at det har oppstått problemer, men er et viktig skritt i det å reflektere over læringen. For studenter som kanskje er usikre på hvordan de skal fortelle at de ikke har det bra, skaper et obligatorisk møte for å sjekke status, tid og rom for å gjøre det. Det er på tilsvarende måte ikke sikkert at studenter som trives, tenker på å komme og snakke med lærerne (ettersom de kan anta at det bare er problemer som fortjener oppmerksomhet).

Læreren trenger hvile! Foto: Colourbox

Lærere trenger hvile! Feltbasert undervisning kan være særdeles krevende. En viktig del av rutinene er å sikre at lærerne har nok tid til å hvile, og at de har mulighet til å få støtte til å håndtere utfordringer. Hva trenger du i rutinen din for å sikre at du får hvile? Hvem er støttepersonene dine mens du underviser (både på stedet og hjemme)? Som nevnt under planleggingen er det viktig at du delegerer en del av ansvaret til studentene (f.eks. organisering av sosiale aktiviteter) for å sikre at du får tilstrekkelig tid til hvile, oppfølging og planlegging.

Endrede forhold

Under intervjuene i forbindelse med dette prosjektet la vi merke til at instruktørene jevnlig snakket om endrede forhold i den feltbaserte undervisningen og delte strategier for hvordan de har tilpasset undervisningen som følge av dette. Det var tre endringer som gikk igjen i felt:

Været

Været på Vestlandet er utfordrende for feltbasert undervisning – både i byene, på båter, i fjordene og på fjellet. Forholdene kan by på utfordringer. Studentene kan fryse, bli våte og føle seg elendige når været er ufyselig. Andre steder kan det være svært varmt, risikoen for varmerelaterte sykdommer høy og soleksponeringen potensielt farlig. Under slike forhold kan lærerne vurdere om den feltbaserte undervisningen kan fortsette, og tilpasse planene etter behov. Det kan være at det kan gjennomføres en kortere dag med besøk på færre steder. Studentene kan trenge ekstra mat og varm drikke for å takle kulden, eller de kan trenge egne hvileområder som er beskyttet mot solen, drikke ofte og bruke strategier for å holde seg avkjølt i varmt klima. Det er viktig at kommunikasjonen fokuserer på motivasjon, at den er tydelig på når arbeidet skal starte/slutte, og at den identifiserer de

Studenter på tur i dårlig vær. Foto: Ellen Lien, UiB

nødvendige aktivitetene for dagen. Feltbasert undervisning foregår også under dårlige forhold – men vi trenger ikke å prise lidelsen eller bagatellisere risikoen forbundet med dårlige værforhold. I stedet kan vi fokusere på å tilpasse oss når det er mulig, forberede studentene så godt vi kan og vise empati for hvor vanskelig det er å jobbe når forholdene er krevende.

Sykdom eller skader

Ved feltbasert undervisning med større grupper er det sannsynlig at én eller flere studenter blir syke på turen. Skader forekommer også, selv om det er mindre vanlig. Ved både småskader og vanlige sykdommer (forkjølelse, reisesyke, gnagsår, solbrenthet, hodepine) kan det være

mulig for studentene å bli værende i felt, om enn med tilpassede aktiviteter (kanskje med redusert aktivitet/større mulighet for hvile, arbeid innendørs (hvis forholdene er dårlige)). En del av den daglige morgenrutinen kan være å finne alternative aktiviteter for studenter som er for dårlige til å delta fullt ut, men som ikke er så dårlige at de bare må hvile (eller må dra for å oppsøke legehjelp). Hvis studentene jobber i grupper, er det sannsynlig at grupper med syke eller skadde medlemmer kan trenge støtte til å tilrettelegge planene for dagen.

Mer alvorlige sykdommer og skader krever sannsynligvis medisinsk hjelp (og muligens bruk av nødetatene). Det kan være viktig å ha en innledende debriefing med andre studenter hvis én eller flere studenter forlater

feltet på grunn av skade eller alvorlig sykdom. Medstudentene kan være ute av seg, redde eller bekymret for å fortsette. Det kan være nødvendig med inngående diskusjoner med lærerkolleger og studenter for å finne ut om og hvordan undervisningsaktivitetene kan fortsette.

Forstyrrelser: streiker, nedstengninger, konflikter

Feltbasert undervisning kan rammes av sosiale, politiske, praktiske og samfunnsmessige hendelser og aktiviteter i nærheten av forskningsstedene. Transport- og arbeidstakerstreiker kan føre til nedstengninger og kanselleringer. Konflikter mellom lokalt ansatte og universiteter kan føre til nedstenging av studiesteder, og politiske aktiviteter som boikott og protester kan påvirke den feltbaserte undervisningen. Undervisningsaktiviteter må kanskje legges om, og det kreves god kommunikasjon med studentene om endringer. Det er viktig å merke seg at det å takle uforutsette hendelser kan være en viktig del av den feltbaserte undervisningen. På mange fagfelt er det avgjørende å navigere innenfor og opprettholde gode relasjoner med nærmiljøene der undervisningen foregår. Selv om undervisningen kan trenge revisjon, kan noen forstyrrelser gi mulighet til å utvikle spesifikke faglige ferdigheter som ellers bare ville blitt tatt opp hypotetisk. Studenter kan imidlertid oppleve denne typen forstyrrelser svært ulikt. For noen kan det være mentalt utfordrende å tilpasse seg en ny timeplan. For andre kan politiske aktiviteter (protester, boikott) vekke til live tidligere traumer eller skape spenninger mellom studenter. Lærerne må kanskje ta i bruk strategier for konflikthåndtering og vurdere hva slags omsorg og støtte studentene trenger for å kunne fortsette å lære i felt.

Etter den feltbaserte undervisningen

I løpet av de feltbaserte undervisningsaktivitetene har du sannsynligvis notert deg flere spennende opplevelser, utfordrende spørsmål eller fremtidige muligheter. Etter at de feltbaserte undervisningsaktivitetene er avsluttet, finnes det ofte viktige oppfølgingsområder som er verdifulle for å styrke tilgjengeligheten.

«Det å kunne få litt mer, kanskje bare sånn info, om hvordan integrere seg tilbake. En debrief. Jeg tror de fleste trenger det. Jeg husker da vi kom tilbake forrige gang. Det var veldig tungt og vi var litt sånn halvveis deprimert, for man går på adrenalin der, og alt er nytt, alt er fantastisk, og så liksom komme tilbake til sin egen hverdag igjen – kanskje man kunne tatt et møte når man kommer tilbake?»

Student

Refleksjon over læringen: Etter en intensiv læringsopplevelse kan det være verdifullt å skape en strukturert refleksjon over læringen for å hjelpe studentene med å huske, integrere og vurdere sammenhenger mellom det de har gjort under den feltbaserte læringen, og andre aspekter ved emne- og programarbeidet. Refleksjonsaktiviteter kan gjennomføres individuelt eller i grupper, skriftlig eller gjennom drøfting. Det som er nyttigst er å engasjere seg eksplisitt i refleksjon, å bruke tydelige hjelpespørsmål (f.eks. spørsmål det skal skrives svar på, gruppeoppgaver som skal gjennomføres) for å anspore til refleksjon. Refleksjon kan være spesielt nyttig når den feltbaserte undervisningen har bydd på store utfordringer og studentene trenger tid til å

tenke gjennom konsekvensene.

Gjennomgang av vurderingene: Feltbasert undervisning inkluderer ofte vurdering underveis og i etterkant av aktivitetene. Når det gjelder vurderinger som gjøres etter at aktivitetene er fullført, er det nyttig å gå tilbake til retningslinjene for vurdering (for å gå gjennom krav og forventninger) og revidere vurderingene (ved behov). Hvis en gruppe for eksempel trenger bestemte data som de ikke kunne samle inn i felt, hvilken revisjon og støtte trenger de da for å fullføre prosjektet? Hvis et bestemt museum eller sted skulle besøkes, men det ble umulig på grunn av streik, hvordan skulle en person som planla å presentere en utstilling på dette stedet, gå frem?

Konfliktløsning og gruppedynamikk: Det kan ha oppstått konflikter under den feltbaserte undervisningen som ikke har latt seg løse. Ved tilbakekomsten vil det være tid og kanskje bedre forutsetninger for å forsøke å løse konflikter som kan ha oppstått mellom studenter eller grupper. Dessuten kan grupper som har opplevd utfordringer, konflikter eller fravær/sykdom blant gruppemedlemmene, trenge aktiv støtte for å kunne jobbe effektivt sammen igjen. Det kan være nødvendig å se på gruppeavtalene på nytt for å finne frem til effektive måter å samarbeide på. Kapittelet om konflikter inneholder flere strategier for å løse konflikter på en måte som fremmer læring.

Tilbakemelding på tilgjengeligheten: Lærere bruker enormt mye tid og krefter på å utforme inkluderende og tilgjengelige feltbaserte undervisningsaktiviteter. Det er verdifullt å få tilbakemeldinger fra studenter (og fagfeller) på hvor effektivt dette arbeidet har vært. En spørreundersøkelse etter den feltbaserte undervisningen eller en tilbakemeldingsrunde når alle er samlet igjen, kan gi verdifull innsikt i hva studentene opplevde. Du har kanskje klare mål for en nylig gjennomført

feltbasert undervisningsaktivitet (f.eks. bedre kommunikasjon om bolig og transport, bedre gruppestøtte) – å få tilbakemelding på dette arbeidet kan være nyttig for den videre planleggingen.

Samarbeid med kolleger: drøftingsspørsmål

- Hvem er ansvarlig for hva hver dag?
- Er det noen aktuelle problemer med studentene, og hva kan/bør vi gjøre med disse? (f.eks. gruppedynamikk, sykdom, manglende evne til å bruke utstyr)?
- Oppfylles læringsutbyttet, og hvis ikke, hva kan vi justere?
- Hvor skal vi jobbe i dag? Hvordan skal vi jobbe sammen i dag? Hva er de nødvendige resultatene for dagen?
- Er det noen studenter vi bør ta kontakt med oftere? (f.eks. studenter med medisinske problemer, funksjonsnedsettelse, nevroavvik eller som bare åpenbart mistrives/ikke har det bra)
 - hva kan vi gjøre for å støtte dem?
 - har dette endret seg siden begynnelsen av den feltbaserte undervisningen?
 - hvem skal gjøre dette, og hvordan kan det gjøres på en måte som ikke virker påtrengende?

Har du noen ideer eller spørsmål til arbeidet etter den feltbaserte undervisningen? Hva skal vi huske å vende tilbake til når vi er tilbake «på campus»?

Kommunikasjon

God kommunikasjon er en nøkkel til trygghet, mestring og læringsutbytte i feltarbeid. Når informasjonen er uklar eller mangelfull, oppstår det usikkerhet som kan skape stress både i forkant av feltarbeidet og underveis, slik at læringsopplevelsen reduseres. Tydelig og kontinuerlig kommunikasjon gir forutsigbarhet og bygger tillit mellom undervisere og studenter.

«Jeg ser nå at jeg er nødt til å gi ut mer informasjon, men jeg opplever også at generasjonene har endret seg litt.»

Ansatt

Viktigste anbefalinger

1. **Informert tidlig og ofte, spesielt om alt det praktiske** – selv om alt ikke er klart.
2. **Praktiske detaljer:** Det er svært viktig å informere tydelig om alle praktiske detaljer (boforhold, tid, sted, utstyr og transport), siden dette er aspekter ved feltarbeid som studentene tenker mye på og diskuterer mye seg imellom.
3. **Læringsutbytter, roller og forventninger:** Vær klar over betydningen av tydelige læringsutbytter, roller og forventninger knyttet til feltarbeidet.
4. **Kontaktperson og nødprosedyrer:** Når det gjelder kontaktperson, tenker vi her spesielt på hvem som skal kontaktes i gitte tilfeller (for eksempel i forhold til krise-/nødsituasjoner). Når det gjelder nødprosedyrer, må disse gjennomgås med studentene god tid i forveien, og gjerne gjentatte ganger.
5. **Oppdateringer om endringer:** Når det skjer endringer underveis i feltarbeidet, må dette formidles til studentene så tidlig som mulig på den måten dere har blitt enige om (i læringsplattformen, på mail, via sms, osv.).
6. **Bekreftelser på at alt går som planlagt:** Det er viktig å fortelle at alt går som planlagt. Dette gjør du enkelt i den daglige debriefen, eller i et annet forum dersom du har avtalt dette med studentene dine.
7. **Evaluerer:** Det er gjennom å la alle få delta i evalueringen av feltarbeidet at det kan kontinuerlig forbedres. Sørg også for at det er et felt for åpen tilbakemelding dersom du benytter et nettskjema.
8. **Usikkerhet:** Ta opp med studentene at det å reise eller være på tur innebærer usikkerhet, og at mange uforutsette hendelser kan inntreffe. Kom gjerne med konkrete eksempler fra tidligere turer.
9. **Si fra når det ikke er mer nytt:** For en god del studenter kan det utløse usikkerhet hvis det går lang tid mellom informasjonsoppdateringer. For denne gruppen kan en liten beskjed, «Ingen endringer siden sist», gjøre det lettere å takle usikkerheten.
10. **Bruk faste kanaler for informasjon:** og gjør dem kjent for studentene.
11. **Gjenta praktisk info** i flere formater (tekst, muntlig).
12. **Ha en plan for endringer** – og kommuniser den tydelig.
13. **Ha en krisehåndteringsplan** – og kommuniser den tydelig.

Typiske barrierer

Gjennom intervjuer med studenter og undervisere har vi identifisert flere utfordringer. Studentene opplever mangelfull informasjon knyttet til:

- **Uklare forventninger til oppgaver og roller:** Sørg for at dette er avklart i god tid i forkant av feltarbeidet.
- **Uklar kommunikasjon i ulike kanaler:** Vær sikker på at studentene (og du) er enige om hvor ulik type informasjon kommuniseres, og vær tro mot dette!
- **Usikkerhet om praktiske detaljer:**
 - boforhold
 - transport
 - mat
 - utstyr
 - **økonomi**
 - alenetid
- **«Nok» informasjon:** Det er ofte vanskelig å vite hvor mye informasjon som er «nok». Det kan være en god ide å tenke at det aldri blir nok for noen grupper av studenter.
- **Tidsklemme mellom planlegging og oppfølging:** Det er viktig å legge listen slik når du planlegger, at du faktisk klarer å få fulgt opp det du har kommunisert at du vil følge opp.
- **Usikkerhet om hva du kan spørre en student om:** Det er en del usikkerhet i forhold til hva det er greit eller lov å spørre en student om. Som en tommelfingerregel kan du tenke at du kan spørre om alt som er relevant for deg å vite når det gjelder helse eller funksjonsnedsettelse, men at studenten selvfølgelig kan la være å svare.

«Jeg syntes det var gøy å bli overrasket over hvor vi skulle dra og hva vi skulle gjøre, men er det en ting jeg har lært, er det at jeg sannsynligvis er den eneste som synes at det er spennende med overraskelser.»

Ansatt

Kommunikasjon: les mer

God kommunikasjon er en grunnpilar i universelt utformet feltarbeid. Når forventninger, behov og ansvar er tydelig formidlet og forstått, blir både læringsutbytter og deltakelse bedre for alle. Universell utforming av kommunikasjon handler ikke bare om tilgjengelige formater, men også om klare prosedyrer, forutsigbarhet og åpne kanaler mellom studenter, lærere og studieveiledere.

Studentene har ulike behov og erfaringer, og en empatisk tilnærming i kommunikasjonen vil skape trygghet og tillit.

Kommunikasjon mellom undervisere og studenter

Forutsigbarhet og klarhet

Undervisere bør tidlig og tydelig kommunisere rammene for feltarbeidet: læringsutbytter, praktiske krav, tidsplan, transport, overnatting, arbeidsbelastning, økonomi og hvilke ferdigheter som forventes/kreves. Dette gir studentene mulighet til å planlegge og, ikke minst, melde fra om behov. Studentene har spesielt formidlet usikkerhet og stress knyttet til boforholdene. Det er for eksempel viktig å være tydelig på hvilke typer senger som er tilgjengelig, og ikke bare opplyse om antall sengeplasser. Flere av studentene vi intervjuet snakket med, har opplevd å måtte dele både dobbeltseng og dobbeltdyne med andre.

«Du må jo i fjellet, da, men må man liksom gå på det høyeste? Du gjør jo ingenting på det fjellet, for da vi kom til toppen, hadde det bare vært en tur! Du kunne ha sett masse av det samme hvis du bare gikk en tur i nærområdet! De burde ikke legge opp til så tøffe turer!»
Student

Tilgjengelig informasjon

Informasjonen bør deles i flere ulike formater (skriftlig, muntlig, visuelt) og lagres på steder studentene lett finner tilbake til. Sørg for at eventuell fagsjargong er tilpasset studentenes faglige nivå, og prøv å unngå uklare begreper; forklar hva som faktisk skjer i felt, og hva studentene skal gjøre.

Åpne kanaler for dialog

Studentene må ha lav terskel for å melde fra om behov, bekymringer eller barrierer, og det er spesielt viktig å få frem at informasjon om eventuelle tilretteleggingsbehov både er nødvendig, normalt og velkomment!

Det er nyttig å etablere faste kontaktpunkter, og det som later til å være best egnet, er å gjennomføre en liten debrief hver dag, eller i hvert fall jevnlig. Feltarbeid endrer seg ofte underveis, og det å jevnlig sjekke med studentene bidrar til å fange opp utfordringer før de kanskje blir kritiske. Små justeringer underveis kan gjøre stor forskjell for læringsmiljøet.

Kommunikasjon underviserne imellom

Felles forståelse av arbeid og ansvar

Når flere undervisere er involvert, er det

avgjørende at alle har samme forståelse av læringsutbytter, oppgaver, risikovurderinger og tilretteleggingsprosedyrer. Uklare ansvarsfordelinger skaper både stress og potensielle barrierer for alle parter.

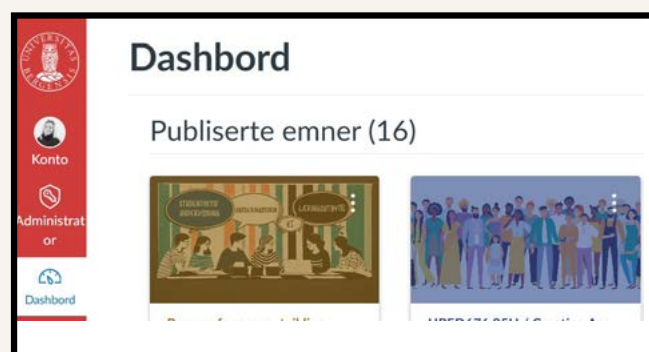
Koordinering og informasjonsflyt

Sørg for at dere på forhånd har avtalt hvordan all relevant informasjon om studentbehov, logistikk og faglig progresjon skal deles på en strukturert måte. Små misforståelser i felt kan få store konsekvenser – særlig for studenter som er avhengige av tilpasninger for å kunne delta.

Fellesspråk for inkludering

Undervisere bør enes om hvordan man snakker om tilgjengelighet, tilrettelegging og forventninger. Dette forhindrer at studenter får ulike beskjeder fra ulike undervisere, og skaper et samlet og trygt læringsmiljø.

Kommunikasjon mellom undervisere og studieveiledere

*Deling av informasjon i Mitt UiB (Canvas)
Screenshot fra mitt.UiB.no*

Tidlig involvering av studieveiledere

Studieveiledere sitter ofte med viktig informasjon om studentenes situasjon, fakultetets retningslinjer og tidligere

tilrettelegginger i samme type, eller tilsvarende feltarbeid. Jo tidligere veiledere involveres, jo bedre kan feltarbeidet planlegges mer presist og helhetlig.

Klare rutiner rundt tilretteleggingsbehov

Det bør være tydelige kanaler for hvordan informasjon om tilrettelegging deles mellom veileder og undervisere, samtidig som personvernet ivaretas. Avklar hva som kan og ikke kan formidles, og hvordan beslutninger dokumenteres.

Felles problemløsning

Mange tilretteleggingsspørsmål krever samarbeid. Undervisere kan bidra med praktisk-faglig innsikt, mens studieveiledere kan vurdere hvilke tiltak som er best egnet og forsvarlig, både faglig og juridisk. Et godt samarbeid gjør at løsninger finnes raskere – og ofte før utfordringer oppstår.

Studenter er en viktig ressurs i arbeidet med feltarbeidet. Foto: UiB

Konflikter

Feltarbeid er intenst, og kan forsterke både samarbeid og spenninger. Når man jobber tett sammen over tid, ofte under krevende fysiske og sosiale rammer, kan det oppstå konflikter. Universell utforming av feltarbeid innebærer å forebygge konflikter der det er mulig, og å håndtere dem på en måte som er inkluderende, rettferdig og forutsigbar for alle involverte.

«Jeg synes de burde være obs på, i den forstand, at veldig mange tenker nå i begynnelsen, før de har vært på sin første felttur, at dette er en tur, en gøy tur. NEI, dette er en felttur, en arbeidstur, og dette er ikke vennene dine, dette er kollegene dine, så de burde være innstilt på å være sammen med mennesker som de vanligvis ikke er med!»

Student

Viktigste anbefalinger

1. **Tydelige rammer før feltarbeidet starter:** Klare forventninger til roller, ansvar, samarbeid, kommunikasjon og atferd for både studenter og ansatte.
2. **Bevisstgjøre studenter på mulige konfliktsituasjoner** ved å la dem lage en liste over mulige situasjoner der det kan oppstå konflikter, og samtidig komme med forslag til hvordan disse kan løses.
3. **Utarbeide felles spilleregler sammen med studentene:** Utarbeide og forankre normer for samarbeid, respekt og konfliktløsning sammen med studentene. La studentene lage en liste over mulige situasjoner der det kan oppstå konflikt, og hvordan disse kan løses. Bruk denne som støtte for konflikthåndtering.
4. **Forutsigbare rutiner for varsling og oppfølging:** Studentene må vite hvem de kan kontakte, hvordan, og hva som skjer videre.
5. **Lav terskel for å ta opp utfordringer:** Skap rom for å melde fra tidlig, også om «små» problemer.
6. **Tilrettelegging for ulike behov:** Stress, helse, språk, kultur og tidligere erfaringer kan påvirke hvordan studentene forstår og opplever konflikt.
7. **Rolleavklaringer mellom ansatte:** Uklare ansvarsforhold øker risikoen for interne konflikter.
8. **Dokumentasjon:** Avtal hva som skal dokumenteres, når og av hvem, dersom konflikter oppstår.

Typiske barrierer

- **Uklare forventninger** til roller, ansvar, arbeidsmengde, læringsutbytter og faglige krav.
- **Mangelfull informasjon** i forkant om praktiske, sosiale og akademiske rammer for feltarbeidet.
- **Tidspress og høy arbeidsintensitet** kombinert med få pauser og lite privat rom.
- **Manglende tilrettelegging for individuelle behov**, som helse, funksjonsvariasjon, språk eller erfaring.
- **Uklare beslutningslinjer**: Hvem bestemmer hva – og når?
- **Uttalte normer og antakelser** om hva som er «normalt», eller «passende» atferd i felt.
- **Kommunikasjonsutfordringer**, inkludert språk, kultur og ulike måter å gi og motta tilbakemelding på.
- **Sammenblanding av faglige og private roller**, særlig i sosiale situasjoner.
- **Manglende rutiner** for å ta opp problemer tidlig, før de eskalerer.

Konflikter: les mer

Intervjuer med både studenter og undervisere viser at konflikter i feltarbeid ofte oppleves som mer belastende enn i ordinær campusundervisning. Dette henger sammen med flere forhold:

- Feltarbeid foregår gjerne over lengre tid, ofte uten tydelige pauser.
- Deltakerne er sosialt og faglig tett på hverandre.
- Muligheten til å trekke seg tilbake er begrenset spesielt i situasjoner når studenter og undervisere må sove, spise og ha fritid sammen på en begrenset plass (f.eks. på et skip eller en fjelltopp).
- Uformelle situasjoner (måltider, reise, overnatting) visker ut skillet mellom studie og privatliv.

Universell utforming for læring handler ikke her om å eliminere konflikt – det er verken

mulig eller ønskelig – men om å sikre strukturer som gjør at konflikter kan håndteres uten at enkeltpersoner systematisk blir skadelidende. Studenter og ansatte vi intervjuet fortalte at konflikter ofte eskalerer når de ikke tas tak i tidlig, og når studenter opplever usikkerhet rundt støtte, rettigheter og konsekvenser.

Konflikt mellom studenter

Konflikter mellom studenter oppstår ofte i arbeidssituasjoner som krever samarbeid, fordeling av oppgaver eller felles ansvar for resultat. Typiske utløsende faktorer som kommer fram i intervjuene er:

- Ulik arbeidskapasitet eller arbeidsstil
- Ulike forventninger til innsats og ansvar
- Kommunikasjonsutfordringer (språk, kultur og personlighet)
- Ulike behov for pauser, struktur eller fleksibilitet

Undervisere bør:

- Avklare gruppeorganisering og mulighet for endringer før feltarbeidet begynner.

- Snakke eksplisitt om samarbeid, ikke ta det for gitt at studenter har kunnskap om, eller evner å, samarbeide.
- Legge inn strukturerte refleksjons- eller innsjekkingspunkter underveis.
- Ha alternative løsninger for feltarbeidet dersom samarbeidet bryter sammen.

Flere studenter beskriver at de har vegret seg for å ta opp konflikter av frykt for å bli oppfattet som «vanskelige» eller for å ødelegge gruppedynamikken. Et universelt utformet opplegg anerkjenner dette og normaliserer at konflikter kan oppstå og at samarbeid kan være krevende. Å normalisere konflikt og anerkjenne at samarbeid er utfordrende kan endre vårt fokus til hvordan vi kan styrke studentenes evne til å samarbeide og til å ta en aktiv rolle i konflikthåndtering. Å lære å løse konflikter er en evne studentene kan utvikle, og for å gjøre dette trenger de tilbakemeldinger for å lykkes.

Konflikt mellom underviser og student

Maktforholdet mellom underviser og student blir ofte tydeligere i felt enn på campus. Undervisere vurderer, veileder og har ofte ansvar for både faglig progresjon og sikkerhet. Studenter på sin side er avhengige av underviserens vurderinger og beslutninger.

Intervjuene viser at konflikter i denne relasjonen ofte handler om:

- Opplevelse av urettferdig behandling eller forskjellsbehandling
- Manglende forståelse for individuelle behov eller grenser
- Uklare forventninger til prestasjon, tilgjengelighet eller deltakelse

For å redusere risikoen for konflikt bør undervisere:

- Kommunisere tydelig og skriftlig om krav og vurderingsgrunnlag
- Skille så langt som mulig mellom vurdering og omsorg/tilrettelegging
- Invitere til dialog, men også sette profesjonelle grenser
- Ha en tydelig plan for hvordan klager eller uenighet håndteres

Studenter fremhever særlig betydningen av å bli tatt på alvor tidlig, før frustrasjon bygger seg opp. Når konflikter først eskalerer, oppleves det ofte som utrygt å stå alene mot en faglig autoritet. Konflikter som ikke blir løst eller tatt tak i, kan eskalere i ettertid og føre til sterk mistriivsel, og ikke minst behov for hjelp i form av behandling hos helsepersonell.

Konflikt mellom ansatte

Feltarbeid gjennomføres ofte av team av undervisere og teknisk personale, og gjerne også i samarbeid med eksterne samarbeidspartnere. Konflikter mellom ansatte kan handle om:

- Uklare ansvars- og rollefordelinger
- Uenighet om faglige prioriteringer eller pedagogiske valg
- Ulik oppfatning av hvordan man best kan legge til rette for å oppnå universell utforming i størst mulig grad.

Slike konflikter får indirekte, men ofte betydelige, konsekvenser for studentene. For å forebygge og håndtere konflikter mellom ansatte bør institusjonen og fagmiljøet:

- Avklare roller, ansvar og beslutningsmyndighet i forkant
- Ha en felles forståelse for universell

utforming som pedagogisk og organisatorisk ansvar

- Etablere interne rutiner for håndtering av uenighet i felt

Når ansatte er i konflikt, rapporterer studenter om økt usikkerhet og redusert opplevelse av trygghet. Universell utforming innebærer derfor også å ta organisatorisk ansvar for samarbeidsklimaet blant de ansatte.

Konflikter i feltarbeid er komplekse og ofte sammensatte. Et universelt utformet feltarbeid kjennetegnes ikke av fravær av konflikt, men av tydelige strukturer, forutsigbarhet og en inkluderende, og ikke minst, kjent praksis for håndtering av uenighet. Dette gagnar både studenter og undervisere – og styrker kvaliteten i feltarbeidet som læringsform.

Mer om prosjektet

Denne håndboken ble utviklet som en del av et prosjekt med fokus på universell utforming av læring i feltbasert undervisning. Dette prosjektet er finansiert av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-DIR). Det sentrale målet med prosjektet og denne håndboken er å styrke og støtte lærere i arbeidet med å utforme og lede feltbasert undervisning for å forbedre tilgjengeligheten for studentene. I dette prosjektet arbeides det ut fra tre hovedprinsipper for å gripe an i dette arbeidet:

1. Lærere trenger støtte og ressurser: Vi tilnærmer oss arbeidet med universell utforming av læring med fokus på hvordan vi kan støtte og utruste lærerne slik at de kan gjøre en god jobb, samtidig som vi erkjenner at lærerne møter mange utfordringer når de planlegger og gjennomfører feltbasert undervisning.
2. Feltbasert undervisning er nøkkelen til faglig læring: vi tilnærmer oss denne håndboken og prosjektet med et mål om å styrke den fagspesifikke undervisningen. Vi ønsker å styrke tilgjengeligheten i den feltbaserte

undervisningen, siden den spiller en nøkkelrolle i fagfeltene.

1. «Feltet» har barrierer, og noen av dem kan være nødvendige. Målet vårt er å vurdere hvilke barrierer som kan fjernes eller reduseres, og hvilke undervisningspraksiser som kan styrke tilgjengeligheten for studentene. Vi erkjenner at noen barrierer kan være avgjørende (for sikkerheten) eller kostbare/komplekse å redusere.

Med utgangspunkt i disse tre prinsippene inviterer vi alle lærere og studenter til å delta i prosjektet for å styrke tilgjengeligheten i den feltbaserte undervisningen – et arbeid som krever kreativitet, engasjement og samarbeid.

Hvorfor skal vi fokusere spesielt på feltbasert undervisning og læring?

Det finnes mange ressurser som fokuserer på universell utforming av læring i undervisningsrommet – men svært få ressurser som fokuserer på undervisning i felt. Denne mangelen på ressurser og støtte betyr at lærerne ofte blir overlatt til seg selv når de skal lære om og ta i bruk UDL-prinsippene.

Selv om det finnes mange andre typer undervisning «utenfor undervisningsrommet» i høyere utdanning (f.eks. klinisk undervisning eller yrkespraksis), er det mange spesifikke aspekter ved feltbasert undervisning som fortjener spesiell oppmerksomhet (i stedet for å bli slått sammen med all annen undervisning som ikke foregår i undervisningsrommet).

Hva er «feltbasert undervisning»?

Det finnes mange begreper for å beskrive undervisning innen fagfeltene i miljøer utenfor undervisningsrommene på universitetene (både fysiske og digitale). Noen fagfelt beskriver denne undervisningen som feltkurs eller feltekskursjoner. Andre vil kanskje beskrive dette som fordypning i konteksten eller læring på stedet eller sammen med nærmiljøet. Mange har ord de misliker å se i bruk, for eksempel cruise eller turer, som gir assosiasjoner til ferie heller enn arbeid eller studier. I dette prosjektet fokuserer vi på aktiviteter som krever at studenter og lærere drar sammen til et sted for å muliggjøre bestemte læringsformer. Dette kan være kortvarig (et par timer) eller langvarig (uker eller måneder). Det kan være i byer, på landsbygda eller i villmarken/på ubebygde steder. Undervisningen kan foregå innendørs i kommersielle, private eller offentlige rom, utendørs på jorder, i skoger, på gårder eller i fjellet, eller på fartøyer som for eksempel båter. Den feltbaserte undervisningen kan være tilrettelagt av sakkyndige i nærheten av eller på stedet (f.eks. museumsansatte, urfolksledere, lokale guider). Vi bruker feltbasert undervisning for å understreke at aktivitetene er fokusert på undervisning og læring (snarere enn forskning eller kommersielle aktiviteter), og at de er avhengige av eller basert på spesifikke steder.

Hvordan ble prosjektet gjennomført?

Utviklingen av dette prosjektet omfattet flere viktige prosesser som lå til grunn for utarbeidelsen av håndboken. Disse prosessene omfatter:

- intervjuer med studenter, også studenter med funksjonsnedsettelser, om deres erfaringer med feltbasert undervisning
- intervjuer med lærere som utformer og leder feltbasert undervisning
- intervjuer med faglig ansatte som støtter studenter med funksjonsnedsettelser
- gjennomgang av vitenskapelig litteratur om universell utforming av læring og barrierer for deltakelse i feltbasert undervisning
- konsultasjon og dialog med sakkyndige innen universell utforming av læring

For å rekruttere deltagere til prosjektet inviterte vi bredt blant ansatte ved fakulteter og institutter hvor vi visste at feltarbeid er en sentral del av undervisningsaktiviteten. I tillegg tok vi direkte kontakt med undervisere vi allerede hadde etablert relasjon til gjennom vårt arbeid i UPED (Universitetspedagogene). Når det gjaldt studentene, ba vi veiledere ved de samme fakultetene og instituttene om hjelp til å formidle invitasjonen videre. Vi supplerte dette med en åpen invitasjon distribuert via skjermer rundt på campus, med QR-kode til påmeldingsskjemaet.

Totalt gjennomførte vi intervjuer med 25 undervisere, 17 studenter og to psykologspesialister. Intervjuene ble gjennomført på deltakernes foretrukne språk, norsk eller engelsk. Vi benyttet en semistrukturert intervjuguide, og deltakerne kunne velge om de ønsket individuelle intervjuer eller gruppeintervjuer. Dette valget ble også tilrettelagt i påmeldingsskjemaet, hvor man kunne hake av for «Ønsker å bli intervjuet alene». Hvert intervju varte i rundt 75 minutter.

Alle intervjuene ble tatt opp som lydopptak

etter skriftlig samtykke fra deltakerne, og opptakene ble deretter transkribert, hovedsakelig ved hjelp av Autotekst. Transkripsjonene ble gjennomgått for å sikre kvalitet, herunder anonymisering av personopplysninger og fjerning av identifiserende detaljer.

Analysen fulgte en tematisk tilnærming. Først leste vi gjennom materialet i sin helhet for å danne oss et overordnet inntrykk. Deretter gjennomførte vi en åpen, induktiv koding der meningsbærende elementer i forhold til vårt prosjekt ble identifisert og merket. Kodene ble deretter sammenstilt og sortert i foreløpige temaer; Utfordringer, planleggingsfasen, informasjon, konflikt, gode råd og faglighet.

Intervjuene ble gjennomført for å styrke prosjektet på tre spesifikke måter.

1. Å få en bred forståelse av feltbasert undervisning og typiske barrierer man støter på i felt. Fra studenter, vitenskapelige og teknisk/administrativ ansatte og psykologer fikk vi ulike perspektiver på hvilke barrierer som påvirker studentenes læring.
2. Identifisere inkluderende undervisningspraksiser som brukes av lærere. I alle intervjuene fikk vi høre om nyttige praksiser eller ideer som kan bidra til å fremme inkludering og tilgjengelighet. I tillegg fikk vi vite hvordan lærere har lært av andre – både hvilke tilnærminger de har funnet nyttige, og hva som har motivert dem til å ta i bruk og endre måten de underviser på.
3. Å forstå hva instruktører strever med når det gjelder feltbasert undervisning og tilgjengelighet, for å kunne identifisere og prioritere fokusområder.

Universell utforming av læring og individuell tilrettelegging

Denne håndboken er ment for lærere som planlegger og leder feltbasert undervisning. Den tar for seg praksis og tilnærminger som er relevante for alle studenter. Den er ikke ment som en ressurs for hvordan man kan tilby individuell tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelser. Formålet med universell utforming av læring er å forbedre tilgjengeligheten for alle studenter og å implementere metoder som reduserer barrierer (noe som igjen kan redusere behovet for enkelte typer individuell tilrettelegging). Vi tar til orde for bruk av UDL-prinsipper i feltbasert undervisning og å tilby ressurser og spisskompetanse innen individuell tilrettelegging som kan være nødvendig for enkelte studenter.

Hva er universell utforming?

Verdigrunnlag, rettslig grunnlag og bakgrunn

Forente Nasjoners (FN) konvensjon om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne har følgende definisjon av universell utforming:

«Med «Universell utforming» menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.» (Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, 2006)

Kravene til universell utforming er hjemlet i både Lov om likestilling og forbud mot diskriminering, kapittel 3 (Lov om likestilling og forbud mot diskriminering, 2017) og i Universitets- og høyskoleloven, kapittel 10 (Lov om universiteter og høyskoler, 2024).

Universell utforming av læringsmiljøet innebærer universell utforming av:

- det fysiske læringsmiljøet
- det digitale læringsmiljøet
- det organisatoriske læringsmiljøet
- det pedagogiske læringsmiljøet
- det psykososiale læringsmiljøet

I tillegg forholder vi oss til Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger. Formålet med denne forskriften er i § 1 beskrevet slik:

«Forskriftens formål er å sikre universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske løsninger, for å fremme likeverdig samfunnsdeltakelse, bygge ned og hindre nye digitale barrierer og hindre diskriminering, uten at det medfører en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten.» (Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger, 2023, §1)

Videre er vi forpliktet til å følge kravene i EUs WAD, Web Accessibility Directive (European Union, Web Accessibility Directive), noe som konkret betyr at vi må lage tilgjengelighetserklæringer og følge minst 48 av de 72 kravene i WCAG 2.1, Web Content Accessibility Guidelines. WCAG er en teknisk standard som man kan lese mer om på «Tilsynet for universell utforming av ikt» sine sider», (www.uutilsynet.no).

Ifølge Eurostudent-undersøkelsen 2024 rapporterer 21 % av norske studenter at de har en permanent eller midlertidig funksjonsvariasjon og/eller lærevansker som begrenser studiene, noe som viser viktigheten av å arbeide for å styrke universell utforming slik at flest mulig av studentene har et godt læringsutbytte, og for å hindre frafall,

(Statistisk sentralbyrå, 2024).

Forskning på inkludering og tilgjengelighet i feltpasert undervisning

Dette prosjektet og utviklingen av håndboken har til hensikt å styrke tilgjengeligheten i feltpasert undervisning gjennom støtte til lærerne. Selv om forskningsområdet og utviklingen av ressurser på dette området er lite, er målet vårt å tenke kritisk og praktisk rundt hvilke praksiser som fremmer inkludering og tilgang i feltpasert undervisning.

Barrierer for læring i feltpasert undervisning

Feltpasert undervisning anses som en integrert del av læringen i mange fagfelt, og gir mulighet til å praktisere og utvikle faglige ferdigheter og fremme teoretisk kunnskap. Dessuten er feltpasert undervisning ofte avgjørende for å forme faglig identitet. Til tross for den klare betydningen for fagområdene, blir den imidlertid også identifisert som ekskluderende og utilgjengelig, særlig for personer med funksjonsnedsettelse, kvinner, tjukke og overvektige, LHBTQ+-personer og etniske minoriteter, (Heimann & Johansson, 2024; John & Khan, 2018; Mattheis et al., 2022; Philips & Gilchrist, 2012; Rowan et al., 2022; Stokes et al., 2019; Tolstrup et al 2024).

Videre fremheves usynliggjøringen av funksjonshemmede blant studenter og forskere i mange fagområder som en barriere for å styrke tilgangen til feltpasert undervisning (Castro & Aitchison, 2024; Heath-Stout, 2023). Derfor er det ikke overraskende at mange lærere strever med å forholde seg til tilgjengelighet, med tanke på den utbredte oppfatningen om at det ikke finnes personer med nedsatt funksjonsevne i fagfeltet,

programmet eller emnet deres. Det som mye av denne forskningen utfordrer oss til å vurdere, er ikke bare hvilke barrierer som kan eksistere på bestemte steder eller gjennom en spesifikk praksis, men hvordan holdningsbarrierer og diskriminering av funksjonshemmede normaliserer utestenging. Hvis vi ønsker å utforme den feltpaserte undervisningen slik at den blir inkluderende og tilgjengelig, må vi også engasjere oss i kritisk refleksjon om utestengning og utilgjengelighet i fagfeltene våre.

Inkluderende og tilgjengelig feltpasert undervisning

Lærere, forskere og studenter tar til orde for inkluderingsarbeid i feltpasert undervisning (Feig et al., 2019; Marshall et al., 2025; Race et al., 2021; Rodari & Miesen, 2022a, 2022b). Det finnes et økende antall ressurser, håndbøker, blogginnlegg, sjekklistor og materiell som er utformet for å revurdere det som har vært normativ praksis i feltpasert undervisning, og tilby lærere verktøy for å gjennomføre endringer (f.eks. Greene et al., 2020; Rodari & Miesen, 2022a, 2022b, Rowan et al., 2022, Marshall et al., 2025). Dette arbeidet har blant annet omfattet utvikling av mer inkluderende tilnærminger til eksisterende feltsteder, nytenkning rundt valg av feltsted og utvikling av virtuelle verktøy for å støtte feltpasert undervisning. Bruk av virtuelle verktøy som et alternativ til deltakelse i feltpasert undervisning for studenter med funksjonsnedsettelse har historisk sett blitt kritisert for å være av dårlig kvalitet og mangle erfaringsbaserte elementer (Carabajal et al., 2017). Den siste tidens utvikling av virtuelle felthåndbøker og opplevelser har imidlertid bidratt til å imøtekomme behovet for erfaringsbasert samarbeidende læring i virtuelle rom (Bond & Cawood, 2020; Pugsley et al., 2021). Dette arbeidet ble

fremskyndet av covid-19-pandemien, da den høyere utdanningssektoren strevde med å tilpasse all undervisningspraksis til virtuelle omgivelser, men det er fortsatt viktig ettersom vitenskapelige miljøer veier miljøkostnadene ved å reise i forbindelse med feltpasert undervisning (Pugsley et al., 2024).

Forskning i praksis

Å lese og lære om utestenging i feltpasert undervisning, samt å undersøke hvordan man kan revidere og tenke nytt om undervisningspraksiser for å styrke tilgangen, kan bidra til å gi en grunnleggende forståelse for hvordan feltpasert undervisning har vært organisert. Denne forskningen belyser hvordan feltpasert undervisning har tatt utgangspunkt i ideen om en «normal» student, og understreker at dette ikke tar høyde for hvem som studerer og underviser i fagfeltene våre. Denne håndboken oppfordrer lærere til ikke å orientere seg mot én idealisert versjon av en student, men til å planlegge for de mange studentene som deltar i feltpaserte kurs og aktiviteter. Prinsippene for universell utforming av læring fokuserer på praksiser som støtter alle studenter og anerkjenner at ulikheter blant studentene er viktig og noe vi skal verdsette. Det er gledelig at flere studenter ønsker å studere og bidra til fagfeltene våre.

Konklusjon

Feltbasert undervisning gir mulighet for rike og utfordrende læringserfaringer. Den kan også utformes og ledes på måter som styrker tilgjengeligheten, slik at alle studenter får bedre tilgang og færre læringsbarrierer. Det er viktig å understreke at det å styrke tilgjengeligheten er en prosess – det betyr at man må jobbe aktivt for å identifisere og fjerne barrierer. Vi inviterer alle lærere ved UiB til å tenke kritisk gjennom hva de kan gjøre for å bidra til å gjøre undervisningen mer tilgjengelig. Det er vårt kollektive arbeid, sammen med studentene, som kan gi størst effekt.

Etter å ha lest denne ressursboken har du kanskje identifisert mange mulige ideer og tiltak som kan bidra til tilgjengeligheten. Tilgjengelighetsarbeid er trinnvist og prosessorientert – det er ikke alltid mulig å ta tak i alt på én gang. Med det i mente inviterer vi deg til å:

- **identifisere de 3–5 viktigste fokusområdene** eller tiltakene du har tenkt å jobbe med i forbindelse med din neste feltbaserte undervisningsaktivitet
- **ta kontakt med en kollega** som du kan drøfte tilgjengelighet i den feltbaserte undervisningen med
- **dele denne ressursen** med en instituttleder eller kollega og fortelle dem hva du synes er nyttig i håndboken.

Referanser

- Bond, C. E., & Cawood, A. J. (2020). A role for virtual outcrop models in blended learning: Improved 3D thinking, positive perceptions of learning and the potential for greater equality, diversity and inclusivity in geoscience. *Geoscience Communication Discussions*, 1–20.
- Carabajal, I. G., Marshall, A. M., & Atchinson, C. L. (2017). A synthesis of instructional strategies in geoscience education literature that address barriers to inclusion for students with disabilities. *Journal of Geoscience Education*, 65(4), 531–541.
- Castro, I. O., & Atchison, C. L. (2024). Acknowledging the intersectionality of geoscientists with disabilities to enhance diversity, equity, inclusion, and accessibility. *Earth Science, Systems and Society*, 4(1), 10081. <https://doi.org/10.3389/esss.2024.10081>
- Chasen, A., Chapman Tripp, H., & Borrego, M. (2025). Disability and postsecondary fieldwork experiences in the natural sciences: A systematic review. *Journal of Research in Science Teaching*, 62(4), 1006–1039. <https://doi.org/10.1002/tea.21989>
- Clarke, A., & Phillips, T. (2012). Archaeology for all? Inclusive policies for field schools. In H. Mytum (Ed.), *Global perspectives on archaeological field schools*. Springer.
- Cook, M. L., Sheffield, S. L., Ryan, J. G., Bebeau, C. M., & Rodgers, M. (2025). Enhancing geoscience education through immersive virtual field trips: Student perspectives and implications for broadening participation. *Journal of Geoscience Education*, 73(4), 352–369.
- Feig, A. D., Atchison, C., Stokes, A., & Gilley, B. (2019). Achieving inclusive field-based education: Results and recommendations from an accessible geoscience field trip. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 19(2). <https://doi.org/10.14434/josotl.v19i1.23455>
- Greene, S., Ashley, K., Dunne, E., Edgar, K., Giles, S., & Hanson, E. (2020). Toilet stops in the field: An educational primer and recommended best practices for field-based teaching. *OSF Preprints*. <https://doi.org/10.31219/osf.io/gnhj2>
- Heath-Stout, L. E. (2023). The invisibly disabled archaeologist. *International Journal of Historical Archaeology*, 27, 17–32. <https://doi.org/10.1007/s10761-022-00653-8>
- Heimann, S., & Johansson, K. (2024). Gendered work in geoscience: Hard work in a masculine field. *Gender, Work & Organization*, 31(1).
- John, C. M., & Khan, S. B. (2018). Mental health in the field. *Nature Geoscience*, 11(9), 618–620.
- Marshall, A. M. S., Thatcher, S., Baker, A. E., et al. (2025). Crip Trips: Field-tested guidelines for designing accessible, inclusive field courses. *ESS Open Archive*.
- Matsuda, S. B. (2023). *Centering transgender and gender non-conforming*

experience, access, & safety in ecological fieldwork.

Integrative and Comparative Biology, 63(1), 86-97. <https://doi.org/10.1093/icb/icad017>

Mattheis, A., Marín-Spiotta, E., Nandihalli, S., Schneider, B., & Barnes, R. T. (2022). «Maybe this is just not the place for me»: Gender harassment and discrimination in the geosciences. *PLOS ONE*, 17(5), e0268562.

Menhenett, T., Milne, N., & Krishnan, S. (2024). *Communication and teamwork skills to support neurodiversity*. Deakin University. <https://oercollective.caul.edu.au/communication-teamwork-skills>

Norges lover, 2013, Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Norges lover, 2018, Lov om likestilling og forbud mot diskriminering

Norges lover, 2019, Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger

Norges lover, 2024, Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven)

Pugsley, J. H., Howell, J. A., Hartley, A., Buckley, S. J., Brackenridge, R., Schofield, N., ... Vanbiervliet, J. (2021). Virtual fieldtrips: Construction, delivery, and implications for future geological fieldtrips. *Geoscience Communication Discussions*, 1–33. <https://doi.org/10.5194/egusphere-2025-2248>

Pugsley, J., Howell, J., Hartley, A., Buckley, S. J., Chmielewska, M., Naumann, N., ... Brackenridge, R. (2024). Quantifying virtual field trip efficiency. *PFG – Journal of Photogrammetry, Remote Sensing and Geoinformation Science*.

Race, A. I., Beltran, R. S., & Zavaleta, E. S. (2021). How an early, inclusive field course can build persistence in ecology and evolutionary biology. *Integrative and Comparative Biology*, 61(3), 957-968. <https://doi.org/10.1093/icb/icab121>

Rodari, L., & Miesen, F. (2022). A students' wish list for field courses that leave no one behind. *EGU Blogs*.

Rodari, L., & Miesen, F. (2022). Inclusive fieldwork: Issues

to care about. *EGU Blogs*. Rowan, A., Olund, E., & Pickerill, J. (2022). *University of Sheffield Department of Geography policy on equality, diversity and inclusion for field classes*. University of Sheffield.

Simpson, F. (2012). Review of *The Oxford Handbook of Public Archaeology*, edited by R. Skeates, C. McDavid, & J. Carman. *Archaeological Journal*, 169(1), 588. <https://doi.org/10.1080/00665983.2012.11020970>

Statistisk sentralbyrå, Eurostudentundersøkelsen, Hver femte student har en funksjonsnedsettelse som er begrensende i studiene – SSB

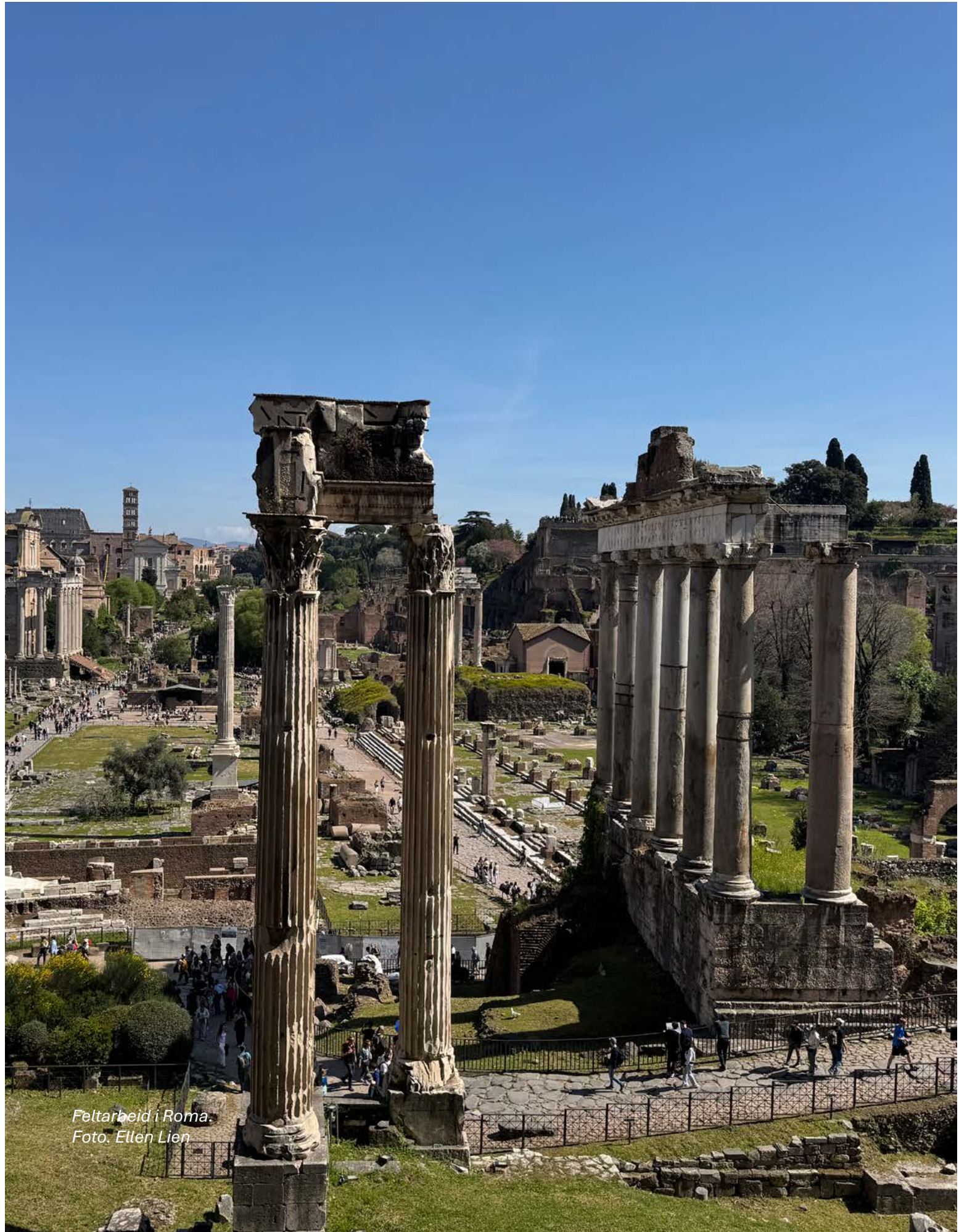
Stokes, A., Feig, A. D., Atchison, C. L., & Gilley, B. (2019). Making geoscience fieldwork inclusive and accessible for students with disabilities. *Geosphere*, 15(6), 1809–1825. <https://doi.org/10.1130/GES02006.1>

Tilsynet for universell utforming av IKT

Tolstrup J, Andreassen P, Bramming M, Christiansen, LB, Folker AP, Gribsholt SB, Køster-Rasmussen R, Meyer L, København: Vidensråd for Forebyggelse, 2024: 1-151. *Vægtstigmatisering*

Min egen topp 10 huskeliste

Notater

Feltarbeid i Roma.
Foto. Ellen Lien

